КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

ШИНАРДИ,
23
СЕНТЯБРЬ, 1969 шу.
114 (4751).
Мах 2 кап.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически партин Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ
[illegible]

Дика къахьег укх шера № 8 йолча гІишлои-монтажни управлене гІишлошъерий комплексни бригада. Катаяма посёлка кхеа чуьіа 125 квартира йолу цІа хьалдош ба уж хІинц. ЦІа хьалдетта а даьккна 1-ча августе дийа отделочни балхаш доьг а Флигель Александр Эмилевич корте латта штукатурщиций бригада. Бетта плано 4 эзар мерг йоьцача 6 эзар квадратни метра штукатурка ю баьнна уж, октябрь бетта дерриге балхаш чекхдина а дерг! цар. Керда цу хьаIлахакелеца эксплуатаца дІачулургда гІишлошъераца из цІа. Штукатурщикаш дика хьнара къарьегарца белгалъьяккхай цига Титов Николайн Поваляев Константинан корте латта каменщикий бригадаш.

СУРТА ТІА: (аьрдахьара аьттехьа) штукатур Рыбас Валентина, бригадир-каменщик Титов Николай, штукатурщица Унтилова Дарьяи штукатурщиций бригада бригадир Флигель Александри.

М. Пляшин сурт.

ОСМАНА «СТЕРЛИНГ»

ЦІаккха а дейнадац сона Назсаре цІіе йезача механизатора Мальсагов Османа хьажкІий кхо укх шера санна тоаделла. Хьу санна латт доьхо беса ерзи йолленна «Стерлинг».

Дукха ха яц уж хьажкІаш уккхаза дІае йолаяь. ХІинзалле цу фух йола хьажкІаш е ца лоархІабеш хиннаб района звеньевойш. Дика хьуваьшар уж. Цхьабараша геттаре дІалоархІабеш дІаяхя ехаш дукха баьннабар, ялха бахар уж гектаро томараш тІехь луча 15—20 центнер хьажкІашта.

ХІаьта а пачхьалкхено вокхарех лучул кхоъза дукхагІа мах царех луцуш (17,5 сом ду цир центнерах, хІаьта кхиэа сортех болчарех — 5—6 сом) аІашара.

Укх шера Османа лахрхІар царех фу довл хьала. Гуш да механизатора 100 гектар хулча кхай тІа мел хьацар дахькхии. Тай техача санна долх коортолашта санна дахча гуанкй мугІараш. Шозза хиннад цу кхай тІа махкаш, шозза хиннай культиватор.

— Иззад баллаш дача центнерга дІабоха мех даихбенна хургба хьа. — ях аз.

— Из ишта дац йоах Османа.— 200 сом хилла ахча кхоьна аз цу, балхашка дІадахнйта аьнна технологически карта тІа язнеча.

ГІадамех хьа а къесташ Іоохкала белаенний йоахий еза хьажкІаш. ГІадамий низ бац уж хьалкхаба.

ДІадахача шера «Знаменский» совхоза звеньевойс Итазов Берса, аз фу белгало гучаьнчай хьона укх «стерлинга» аьнна хьалтача аьлар сога:

— Аз даггара лехача ши хьажкІа йоаллаш гІадам корадагІац сона сай кхай тІара. «Вир-42» яхар аз юнча хана шиший-кхоккха йоаллаш а хулар.

Из дага а деха: ши хьажкІа йоаллаш гІадам корадой хьона,— аьлар аз Османага.

Белавелар Осман са белаьнах гІерта доаллача гІадама бІара а хьежа.

ТІаккха аз, аз, аз,, ахаш вас латтачар дІа-хьа ца воалаш шишиа хьажкІа йоалла лаьха гІадамаш хьалъоккха воалавелар звеньевой.

Фуалъьмккача «стерлинга» 36 центнер чуи социалистически декхар тІейицад Османа укх шера,

— 40 центнер яргкхиарах-м со вІалла шек а вац,—аьлар Османа ДІабарахьежача хоа сона аьттто мел беркат ду.

ХІанз вцх вІашагІтохаш, тедежкаш кийчьеш ва звеньевой. Ши-кхо да мара дисадац уж чуца йолаc.

М. ЗАИГИЕВ.

СУРТА ТІА: шой хьажкІий фийг мел чІоагІбеннаб хьожаш воала Мальсагов Осман.

Автора сурт.

ПХЕ ШЕРА ПЛАН— ХАНАЛ ХЬАЛХА!

СКВАЖИНА «ЛОРАШ»

Тха орден дезачи промысла мехкдаьттахоша дика къахьег патилетка дизлагІча шера. Плано задане совгІа Дальхен ререзарашка деттад 20 эзар тонн мехкдаьтта. Ерригача производственни участканка сий холча ленински юбилейна кийчлуш кхехкаш ба болх.

Промысла коалективе баьнкхача толама юкъе доккха дакъа лаьцад тха лаьтта кІалха ремонт еча мастер М. Балдеи корте латтача бригада членаша а. Бригадо декхар да скважиннай кІоарга-насеш къалнарча фонда профилактикен периодически ремонте Бр.

Скважино луш дола мехкдаьтта лахгІдеинад е сенад, аьлча, ходи махкалинге а тха трактор Бига йода «памогаш хиния» скважина ерзае. Скважинаш ерзае лораш эал тхох промысле.

Турбаш, штангаш, кІоаргача насосашца кхаьна хьал а хьхе, бахьан малагІа да хьож. Тхона эггара халагІа хулаш ярам насоса тІа мехкдаьтта хьачІа ца лотташ забое хулаш бола гІоащра пробкаш а. ТІаккха из пробка цІен а йийа, насос юлачуйохийт. Нагахьа санна цул тІехьагІа мехкдаьтта даьгІе, тха болх чакхбоал.

Бригаде болх беш ба опыт йола специалисташ.

ХІара скважина дІалу тещтаме болх бергболаш тхайна. Ремонт яьчуа тІехьагІа плаьнах 150 дийнахь болх бе йоагІача скважинаца 200 дийнахь болх бу, ремонт а ца еш. ТІаккха 110 скважинах хІараме плашл тІех 50 дийнахь [illegible].

Со звеньевой наьча тха звенона веррига а кхо саг мара вац. ЦІоагІа барт тайна коалективе я тха яр. Шоай гІулакх дика довзаш ба оператора гІончи Уматхов Суталии тракторист-лебедчик Демахии Тимофейи. Бетта задании 105 процентал кІезигагІа йоапаш кхоачашье декхар тІайийнадар оаха. ХІаьта оаха хІара бетта план 115—120 процент кхоачашъю.

Шу доладенача хана дош 83 ремонт дьй тха звенос. Оала ремонт яь еррига скважинаш дика мах беш дІайийцай.

[illegible]

«Малгобекнефть» НПУ Лоамо орден йолча цхьоагІча промысла латта кІаккха [illegible].

ИЙС БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Тха штате йоаццача корреспондента Н. Костырина беча хоамах доккхий толамаш доах Грозненски химически комбината коллективо сентябрь бетта. Комбинате фенол доакиача цехий коллективаша 17-ча сентябрех синтетически дубитель йоаІдача № 170 йолча цеха коллективо 11 сентябрех кхоачашъяьй ийс бетта план. Иетта кхоачашъяьй фенол даккхара план № 17-18 йолча А. М. Баева хулгалдеча цеха болхлошка. Дикагіча сменах лоархІаш я цу цехе А. Е. Гупалов корте латта «а» смена. Коллективна сий лакха лоттадеш къахьег операторашка Н. Таевас, Д. Смокотина, А. Харлымовас, КИП слесаршка В. Хрущева, Т. Топорковас, кхыбараш.

ХАННАХЬА КИЙЧО ЕРГЬЯ

ДІадахача Іаь хиннa хала климатически хьолаш города промышленни предприятешка тIь'А хьегайхоштен попутни газ тела йиш йоацаш юкъ-юкъе миттигаш нийсенна хилари термал а деш «Грознефтегаз» мехкдаьтта газови управлене кулгалхоша партийни профсоюзни организацеш цхьана бонкха кийчои болх чакхбьяккхаб балха тІара кхоачамбоацараш дІачахареи хьатІа доагІача Іаь города предприятеш организацеш лерттІа болх белга ІалашІдаран. Укх шера мий бетта мехашкен ерригача мехкдаьтта газови управленен отталый Іанна кийче яза де деза балхаш, уж кхочашдара хилаш. бехкетоаме хургбоаа иах белгалбоахам йола мероприятеш.

Яьча проверка хьаьдвх, мехкдаьтта газови управлене чакхъяьча отталь мероприятеш дукхагІа доаш кхочашъяь хилар- Города коммунально-бытовой гІулакхашта йоагас теза газ дахагІа хилийтар духьа заводской района газораспределительни станце хьалье йоланьй 7,5 километр йІахха, 500 мм йолча турбай газопровод. Брагунера ГІой-Керте йода 300 мм йолча турбаех магистральни газопровод йиллара балхаш дах дахьиад, ІІахо кийчъяй Пойт-Бертера газораспределительни Станции, хьалхь йоалаш латт конденсате-провод а гІонна йолча объектий комплексе а йолаш йола гІонна лахрхІа объекташ.

Магистральни газопроводий Управленегара газораспределительни станци мехкдаьтта газови управленега дІаенний. Цу гІулакхо бехи хулийтаргья «Чечингаз» производственни Управленена тела газ тоаe а города телача газа резерв Іоае а.

ІІахо кийчъяй магистральни газопроводий Грозненски Управлене газопровода участкаш газораспределительни станцеш. Мехкдаьтта газови Управлене кулгалхошеа партийни организацеш шоай инициативагІа гІулакх вІашгІехьа а зальнка хьальй магистральни линешка хулча гидратни пробкашца къовсам лоттабара мероприятеш чакхъяхара бала. Октябрьски района газобензиний заводашка. Старопромысловски района Созенни бер чу, шоай низашца тоа а яьй. хІинзарча Дай-мехкачарна хийца а хийцай къьнара компрессораш.

Мехкдаьтта газови управлене Іан кийчо динагІа яро аьттув баьккхаб чакхъяча лахрхІа мероприятеш хийта кхоачашъяь хьежаш администраце санна. Иетта партийни организаце а хІара бетта лоаттабеча тІахьожаман оаш йола материалашни оборудований тІаккхальара администраце кулгалхоша яьча новкъосталон. Цхьабакъда, Іан хьалашке мехкдаьтта попутни газ телга вІаштІехьадакхара кийчо ча цІенхашта гІалаташи кхоачамбоацараш хулийт «Грознефтегаз» мехкдаьтта газови управлене партийни организацеш, боадама кулгалхоша. Масала, Іан кийчо яра планашни мероприятеш оттаеча хана тувлаллийтад кхрашка болх бара дешаш, уж Іомабелгаш спецбарахъашца Іалашбелгеш. Белгалдьоаш дийнахь а бус а болх бергболаш йола аварийно-диспетчерски служба вІашагІйоттанзилга. Къилбаседа-Кавказски горни округа газови надзора предложенегІа мероприятеш кийчъяьнц промышлении буровой объекташта хьалхашкара конденсат хьалулшара, попутни газах пайда эцара.

Мехкдаьтта газови Управлене чакхъяча отталь дукха мероприятеш хІанз а кхоачашъяьяп. Масала, Йилла яьннаш маслозаводера Заводской района газораспределительни станцега кхачалла аха езаш йола йІайха-Іы тола дини. Слесараш-обходчикаш бригади-а бахь газовпоалниотораша Іалаибаь, газови гІулнаш тоаялыц магистральни газопроводашкен газораспределительни станцешкен. Іан кийчо яра чакхъяха аьнна планашка оттаьча 106 мероприятех еррига цхьанна 15 сентябрь хьатІакхоачаш кхоачашъьяраш 54—59 процент я, 70 процент балхаш дах яьнна — 21, вІалла а кхоачашъяьза (сентябрь — октябрь беттаншка кхоачашье лахрхІачерех) — 32.

Іан хьалашка балха дешай бокъа лоархІам а беш, цу кийчон балхаш кхоачашлаза хІанз а хуьйха яиса хилар тервал а яш, мехкдаьтта газови управлене кулгалхоша партийни профсоюзни организацешца цхьана управленен цехийи коллективай иизалгихха оарцагІдаха деза чоалхане боахиш каираш Іан хьалашка балх бе кийча яра а мехкдаьтта попутни газаца города промышленноста быт Іалашъяра г.

М. ПЛЮЩ,
КПСС Грозненски горкома инструктор.

ДИКА ХЬУВКЪАЯЬЙ ХЬАЖКІАШ

Укх шера 200 гектара тІа ялата лахрlа хьажкІаш дІайийнаяр тха колхозе. хІаьта ерригаш а хий дехкача лаьтта яр уж. Царех 163 гектара тІа я коммуниста Хасалиев Абдурахьима хулгалдеча звенос хьалкхеьраш.

Белгалдаккха деза цу звеной къахьегамхоша. укх шера хьажкІаш кхеяра звеношта юкъе яьржача Ерригреспублики лаьа юкъе баха шоай хьинар кхо па деш къахьийгалга.

Дукха за йоаццаш ялата лахрхІа йийна хьожкІаш чуаца болабелар тха колхоза механизатораш. Юххьанца юкъера лахрхІача хІара гектара тІара 34 центнер хьажкІаш йоалар. Цул тІехьагІа А. Хасалиева кхеь хьажкІаш йолча кхай тІа яхар комбайнаш.

Дакха хьалтІа а яьнна, яиха бургиг а база, листа латт уж. Цулуххьа, хьалха кхыча звенос кхель хьажкІаш чуашача-хана уж хІаеза кхоаеш хиира воэхІ машина, лафеташ тІехьатесса шинь тракторш хІана комбайнашта тІехьакхупп. Царра новкъестала шинь машини шинь лафет тІехьатесса трактори яхийтай оаха. Цу звенос хІара гектара тІара юкъера лахрхІача 48 центнер хьажкІаш чуяль.

Хьажкlаш чуацача къаьстта ги ба болх бу механизатораша И. Москаленко, И. Лупырева, хІаьта ше кхеь хьажкІаш чуацача хьокхаме къахьегаш ва звеньевой А. Хасалиев. Сатоссаш балха ги дІадолаелча, боах къовлабеннача тІехьагІа наоа-кхашкара дІайолхап цар комбайнаш. Цига болх беш йола юртбоахама машин йохе балхара а па йоаккхаш на цу сахьате товю летучкаца лелача механикаша, довгор кхоачалой из чулотта массе хан кийча я бенвозаправщик. ХІаьта делча хана даза хІама кхай тІа хьадахь механизатораша. Цхьулхь шоай норнага диллача хІара дийнахь 4 гектара тІара хьалха еача. 7—8 гектара тІара хьажкІаш хьекха бовз механизатораш. Белгалдаккха деза хІанзале тха колхоза механизатораша 62 гектара тІара хьажкІаш чуийцалга. Цигара лохьазаьча гІаламех 612 тонн силос сангарашка еллай тха бехкаме.

М. ЧУГАЕВ,
Назрани района «Красное знамя» кхача колхоза кертера агроном.

Х. В. ДАМБАЕВНА, А. Н. ДЕМУРЧЕВНА, Н. П. ЗАМКОВНА, Ш. Х. РАСУЕВНА, С. А. ЭДИСУЛТАНОВНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Къахьегаме лакха хьокхамаш хиларахи 1969 шера студенчески гІишлошъеча отряда общественни, вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота йойла:

Дамбаев Хамзат Вахидовича — Нохч-ГІалгІай Пачхьалкхен педагогически института студента, Республикански гІишлошъеча студенчески отряда каменщика.

Демурчев Алексей Николаевича — Нохч-ГІалгІай Пачхьалкхен педагогически института студента, Республикански гІишлошъеча студенчески отряда каменщиций бригадира.

Замкова Наталья Петровнайна — Нохч-ГІалгІай Пачхьалкхен педагогически института студенткана, Республикански гІишлошъеча студенчески отряда плотника.

Расуев Ширвани Хамидовича — Нохч-ГІалгІай Пачхьалкхен педагогически института студента Республикански гІишлошъеча студенчески отряда плотника.

Эдисултанов Султан Аюбовича—Грозненски мехкдаьтта института преподавателя, Республикански гІишлошъеча студенчески отряда командира.

Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель И. АЛМАЗОВ.
Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гор. Грозный,
1969 шера 18 сентябрь.

ЙИСТЕДАХА ДЕЗАЧА ГІИРСАШТА ТЕРКАМ ТІАБАХИЙТА

ГІИРСАШ ХЬАЛДАРА БАЛХАШ МЕЛ МА ДАЛИЙТА

Массеха ди мара дисадац кхоалагІа квартал чакхьяла. ГІирсаш хьалдара эттара аьттув болашагІа йола ха чакхболаш латт, кхетта хьатІаоттаргья тІехьара, шера хоаланбеш йола квартал, гІишлошъерий шоай балха хьалхара, шера программех декхараш кхоачашдара хьалхара отчет яз еаргйола ха. Мишта латт гІулакхаш Нохч - ГІалгІайчен гІирсаш хьалдеча?

Темпаш хьалхагІа а санна дика я гІишлошъеча организацей хьалха латтача коллективай. Царех я «Грозхимнефтестрой» треста № 6 йолча гІишлой - монтажни управлене (начальник В. Д. Самойлов). «Грознефтехимремстрой» треста (управляющи П. Т. Тригуб) еррига управленей, гІишлошъяра балхашта механизаци еча управлене, Новогрозненски теплоэлектроцентрала, «Кавэлектромонтажа», «Монтажтермоизделе» № 7 йолча треста (паьальникаш Л. И. Шурабура, Е. С. Иванов, М. Д. Колесников, Р. Х. Хасабян, О. Н. Тищенко) коллективаш, кхыраш.

Дика хет, пачхьалкхен планах лоархІа па еа йола гІишлошъю организацеш хьалха дІабахача беттава чиекйнага августа бетта кІезиг - дукха кІезигенна. Цхьабакъда, оарцагІа ца вашча боххм ца беш ваз беш йолаш яц цхьа факт: хьалхагІа а санна тІехьависараш юкъе а республике эттара йоккхагІйола подрядни организацеш — «Грознефтестрой» (управляющи В. В. Сперанский), «Грозпромстрой» (А. Т. Поляжков), «Грозхимстрой» (А. В. Трофимов), «Грозгазстрой» (В. С. Нужный), «Чечингазстрой» (А. И. Лашей). «Чечингазсельстрой» (С. А. Коровеский) тресташ, кхыраш.

Эттара чІоагІагІа тІехьнос ер гІишлои - монтажни организацеш:

Сму цІераш	Начальникий тайпан цІераш	бетта план кхочушдина процент
СМУ № 7 ГХНС	Н. С. Хачатрян	88
СМУ № 9 ГХНС	Х. А. Байсангуров	81
ПМК № 105 ГПС	В. М. Аванесьянц	78
СМУ № 3 ГПС	П. И. Евгухов	80
СМУ № 8 ГПС	П. З. Федотов	76
СМУ № 11 ГПС	В. М. Азарьян	73
СМУ № 5 ГЖС	Г. Н. Васюк	87
Спец. СМУ ГЖС	В. Н. Карамышев	58
ГГС треста СУ № 1	Е. И. Логунов	78
СМУ № 4 ЧИСС	А. Х. Мурдалов	90
ПМК № 223 ЧИСС	П. П. Елисеев	89
СМУ торговле нии.	С. П. Лукоа	88

Сагото тІайоалаеш йола яз печень дІахо яхьа йиш йолаш я. Эттара чІоагІагІа сатем бойбеш дар сенах латт хьача, из латт, республика водрялин организацеша гІишлой - монтажни балхий еррига боарама бархІ бетта план 81 процент мара кхоачаш ца яраз а дІахийнача бархІ миллион сом совгІа хІама цу юкъа пайдо мерах э. Эттара хьалхагІа дагІанза пуп малап да низашп средстваши дукхача гІишлошка дІакхоа а дийкъа лоттахар, кулгалхошта линейни персоналан нахьа, гІишлошъяра балхаш деча машинний механизмий болх нийса вІаштІехьбаккха ца хар, планировнана юкъе хІанз а кегар хилар.

ГІишлошъеча хьалхагІа а мо мара дахха бурзам бак заказчикаша, генеральни подрядчикашта, субподрядчикашта юкъе. Цигара хьадоагІаш да балча режам телхаелга, нахи механизмаши хІама ца деш сайе латтилга, ца дукха йеьнига, бош-ехта, дах хьокха балхаш юха де дезаш хулга. Хинийта мегар долаш хІама дий, масала, «Чечингпромстрой» объединени (начальник Н. М. Чудаков) «Грозпромстрой» трестеи боаха тІа нийсалурая санна йола фактах? № 106 йолча дІа-юха дезача механизированни колонна баьний план ухх шера шийттазза... хийцай! ХІаьта юххьанцарчуна нийсйича пкъан кхазеи лакхьеиний ну! хж тайна моттигаш массе метте а.

Шу чакхдала йиса ха—кхо бутт совгІа, хІаьта гІишлошъерий кхоачайде дезараш доккхий декхараш да. Цу юкъа пар пайда эиа беза 60 миллион гаргтача сомах, хьалъяь яза еза чоалхане лоархІамех халкъа боахама объекташ — Н. А. Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода Центральни газофракционирующи установка, Махмад-ХитІарча газобензиновни завода йистеккхалза чогІоаца комплекс, делаш тхов бола опытни резервуар. 60 эзар совгІа квадратни метр чуІе моттиг йола цІенош.

ГІишлошъерий хІанз керттера декхар — еррига материально-технически нахьен ресурсаш пятилетка дизлагІча шера йистелла езача объекташте тІаерзаяр. ЛоархІамегІарча гІишлошкара балхаш лахоххІа уйла а яь вІаштІехьдаха деза нахa а механизмаша а шиъ а кхаь а сменагІа бола бергболаш. Цу хана йоакхо яза яртьеи гІишлошъеранта гІирсаш хьалдеча моттигашка эттара цигагІа йола бытовой хьалаш хийтара. дертІадаккха деза оригала вагонашкаш, душевойш тоаелга, бІайха кхача кийчбелга.

Партийни комитеташа, профсоюзни организацеша, комсомоло, хьалха тІахьожама посташеи группашеи, Советий депутаташа деллургбоацача тІахьожама кІаьоттае еза йистеккхалзе яргІоаца хІара гІишло, шоай хьанналы хьегучадахен дІадахен деза кхоачамбоацараш, шерьё еза дІара гІишлошъеча сменаи норнаш тІеткхоачашъяр духьа. ленински юбилейна дахадоагІача тайпара пакъьадахара летаю яхь. ТІаккха мара догдоахийла хургьяр плани гІишлошъеча коллективашта тІаийца социалистически декхараш толаме кхоачешдарга.

ХІанз хоадам хул юбилейни шера планий. Цулухьа вІалла мело ца еш чакхдаккха деза къатІадоагІача шера къалбергйолча объектицта отталь еррига технически сметани документаш шоашта эцаш доле балхаш дІанзае а деза дІадолаве гІишлошъераша йиш хилийтар духье подрядчикашка дІалулта. Де доагІаю дола кийчон балхаш хьаькхагІе а дІа ца долабеннул тІехьагІа юххьанцарча беттаике а дезэ низкъала хургва пятилетка пхелагІча шера гІишлош хьалъера.

Республика гІишлошъераш пятилетка дизлагІча шера планаша декхараш толаме кхоачашде могаргдолаши декхарийлен ба. Керттерлар — хьажкха минут на йоалхр. Дерригa низаш, хьинар, материально - технически средстваш из декхар кхоачашдара тІадерзадийза дарган.

Партийни вахар

ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАРА БЕРРИГАШ А ЮКЪЕЭЗАБ

Дукха ха йисаш партийни дешара шу д1аделадала. Цу г1уллакха кийчо еш хоьжий декхараш оттадаьд тха локомотивни депо парткомо шийна хьалхашка. Уж за кердача 1969—1970 дешара шера х1аране политиколе с кружоке дешаргдола г1уллакх 1алашдар, дешара боарам лакхбан а.

Къаьстта боккха терхам т1абоххийт парткомо гарг1арчу шераш ка коммунисташ масса а оаг1орахьара марксистско-ленински теори к1оаргга йовзаш хилийтара.

Х1ара коммунистаца беседаш йир цун общеобразовательни боарамга, беззамга хьежжа цунна бакъахьа хург1ола политически дешара форма харжара.

Хоржача дешара форма теоретически знанеш лакх а ен шорто г1уллакх бальен эша новкъостал дергдоза г1уллакх в1ашт1ехьдаккха г1ерт партийни комитет.

Берриге дешара шера лайнетош д1аьхьош хургья дешара хьалхарча шера марксизма-ленинизма ихоъ школа, цинъ баль шерен ца! ихе шерен школаш.

Укх шера дукхьашха в1ашаг1ехьлайн В. И. Ленина вахаь къаьстта дола балхаш 1омадара йола семинарски группа. Цу группана юкъеоаг1а тайп-тайпарча профессех бола белхой. Белгалдаккха доаг1а хьалхаг1а дьаккха а политически дешара кружоке а школе а лаъъа ца доаццаш хиина нах, укх шера шоай инициативах цу дешара крупкашка, семинарски группашка дешаш хургхилар. В1алла а ца хиинача тайпара ч1оаг1а беза ба укх шера тха локомотивни депо х1ара белхлочун вай баьчча биографи цун произведенеши 1омае. Цу г1уллакхо кхы а дакхбу цу дешаех бола парткома бехкехокхам. Цулухьа политически дешара кружокаш, школаш, семинарски группаш в1ашаг1ехкка яьинахе а цу доархIиерча г1уллакха йоакхо еш, из болх махулл хиниаг1а в1ашт1ехьбаккхара наькъаш лехам ба партийна комитета членаш.

Марксизма-ленинизма сайрийнарча университете шоай теоретически боарам лакхбара т1ахьийлай депо кулгалхой. Цига дешаш хурга депо кертера инженер нов. Степанов, депо начальника заместитель нов. Варелас, инженер нов. Юлия, кхыйраш. Укх шера марксизма-ленинизма дардий школа хьакхача мегьера политически образованн апаргья 37 коммунисташ.

Цул совг1а 100 гаргга болча коммунисташа шоай общеобразовательни боарам лакхбергба юкъерчен лакхерчен дешара заведенешка.

Нитта депо болх бен хургья Ленина биографи 1амаю комсомольски кружок. Цу г1уллакхо хьакъ депо парткомо къонача коммунистий политически общеобразовательни боарам лакхбара, мел боккха терхам т1абоххийт.

Из доарх1аме г1уллакх кхоачашдеча пропагандисташ белаш болх берга дикаг1болча производственникаша, инженераша, техникаша.

А. ЗАХАРОВ.
Гудермеса станце локомотивни депо парткома секретарь.

Х1АРА КОЛХОЗХОЧУНГА Д1АКХОАЧИЙТАШ

Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза партийни организацие 16 политинформатор ва. Из доархIаме партийни г1уллакх партийни комитето т1ад1иллад колхоза специалисташта, станиперча хьехархошта, культпросветбелхлошта. Цар белха х1ара дениа т1аьхьожам леаттабу парткомо.

Колхозхошта хьалхашка къамаьлаш дара кхаь секие бийкъаб политинформаторашна: вай мехка дилонел арахьарчен чухьарчен г1уллакхий дешашта, юрта бахама экономика дешашта, 1илман культуран дешашта йолча. Цу секцешта кулгалдеш ба йоккха опыт, лакхера образовани йола политинформатораш: колхоза ветврач И. Г. Бедовин, инженер С. М. Зелин, культура Цен директор М. И. Кочеткин.

Колхоза партийни комитето шин кулгалду политинформаторий болх. Цу хана керттера уйла т1айохийт дарна бетто-бетта семинараш яра. Семинарашка политинформаторашта хьалхашка кхачоьаш ду колхоза специалисташ, председателя, парткома секретара. Политинформаторашта цар дуц бригадашкарча, фермашкарча г1уллакхех, В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна т1айна социалистически декхараш колхозхоша кхоачаш мишта ду.

Май бетт — июль белалуш, колхозе хьайбашта доакъараш кийчдя доладеннача хана, политинформаторий арг1анарча семинаре колхоза парткомо царна хьалхашка декхар оттадир — колхозхошта юкъе беш бола беррига хьехама болх из доарх1аме боахами кампани дика чакхьяккхара т1аберзабе. Доакъараш кийчдеш волча шин звеной болх укх шера хозрасчета т1а баьккхар. Кийчдаьча доакъарий дукхалген дикалген хьежжа тела оттабьаь колхозхой къахьегамах мах. Доткъараш кийчдерий къахьегам в1ашт1ехьбаккхарен цунах мах т1ареш кердача фермах йола т1ойленаш малаг1аш я дийцар политинформатораша В. С. Ефимова, Н. Т. Буценкое, А. Ф. Анериное.

— Х1ана тенз кийчъьача аьла топпай беоргба вай доархIам. хьекхача гектарий а ца беш, — йоахар политинформатора В. С. Ефимова. — Вайна керттерарфермашка д1аоттадаьча доакъара дукалли дикали.

Шоашта хьалхашка оттадаьча декхарех дика доархIабаьб колхоза доакъар кийчдераш. Хоаш ва. Цу колхоза къахьегамеша республикерча ерригано колхозашкеи совхозашкеи кхайкарал хьалта общественни хьайбаш д1айхеи дизаш хургдолаш Iамхара даха кийчде. Цар шоай доп кхоачаш хьаь. Х1ана доахами колхоза фермашка кийчъьад нхи вазр тонна гаргга г1ожен шопеш доакъар, из шортта тоъарга. Из доарх1аме декхар кхоачашдеча доккха дакъа лаьцад политинформатораша. «Кийчъьача аьла центнераш лоарх1 оаха», «Кийчдиь доакъар дукха — доакъар кийчдерий алапи лекха», «Кха мишта хьайгаз кийчъьача аьла теннаша хьаьюкх» — уж я политинформатораша колхозхошта ен йолча дукхача беседах цаьераш.

Политинформатораша боккха болх баьб колхозхошта колхозил устава керда проект д1айовзийташ. Семинаре зарна хьалхашка декхар оттадир — из доархIаме политически документ х1ара колхозхочоа д1адовзийта. Из декхар а толаме кхоачашдеш ду. Декхар кхоачашдара т1аберзабаьни хозяйственнеллаши лезабу из политически болх политинформатораша С. М. Зелина, А. М. Беликова, П. М. Бестонова, Л. Н. Крыленскае, Л. Д. Меркулова, кхычар. Колхозхошца кердача Устава проекта хьакъехьа шоаш беседаш еча хана цар дуцу арг1анара юртбоахама балхаш колхозе мишта чакхдаъ, т1айна социалистически декхараш мишта кхоачашду.

Политинформатора, коммуниста М. И. Кочеткова, моттигерча культура Цен директора колхоза парткомо т1ад1иллар МТФ хьайбаш лелалераша колхоза Устава проект д1айовзийтар. Х1ара к1оарг1а, ш1аьргка дийцаь ш1еча уголоке боаг1а доаркаш, бежа 1уй. 1аьсий лелалераш политинформатора беседага ладуг1а. Фу дуц из царна? Бакъдолаш масал а а кхуллаш, шоай колхозе хиина доккхий хувцамаш хьа я хьувкхаш из дуц, укх т1еххбаьча шерашка колхоза мел дег1а аьккай а ч1оаг1енйай а.

Ч1оаг1а доарх1амен дог тешадешь яр колхоза механизаторашта юкъе политинформатора В. С. Ефимова «Колхозерча хозрасчетах хула г1ойленаш» яхача темах яь беседа.

Цо дийцар, х1ана колхоза бригадашкеи фермашкеи колхозхой къахьегамах тела мах продукции еккхара план кхоачашъерга хьежжа хургхиларах. Хозрасчето бригадашка къахьегама дисциплина ч1оаг1йир, шоаш хьийкъача къах хьахиниачуннара колхозхой материальни беззам совбаьккхар, х1ана колхоза юртбоахама продукташ т1ехаг1а яха а пачхьалкхенга йохка а йолаенпай.

Колхоза партийни комитето ч1оаг1а уйла т1айохийт политинформаторий говза лакхбара. Август бетта семинар хилар. Цига хьачал дакха экономиста С. Б. Давлетова анализ йир укх шера хьалхарча алх бетта колхозе яьккхача продукцега д1абахача мах. Цу тайпарча дакнеш политинформатораштa повкъестал ду цар массови болх беча хана.

Политинформаторий кхаь а секце шоашта оттаьча темагиках, творчески бу болх.

Колхозхошта юкъе боккха болх баьб политинформатораша. Москве хиинача коммунистически балхаойн партей дунен халкъершан гулъерча Совешане материалаш царна д1айовзийтар.

Ленински тематиках дьаьа боккха болх бу колхоза политинформатораша къахьегамхошта юкъе. Цар бригадашка, фермашка колхозхошта отташ беседаш яьй Сийлахь-йоккхача баьчча вахара к революцени г1уллакхех, вай мехка культурни революци яра даькъера ленински васкеташ кхоачашдарах, кооперативни плана, белхлой классех колхозни ахархойн пхьоаг1енах, вай Даьхен халкъий доттаг1алах дакъа.

Парткомо ьача решених еррига колхозе политинформаторий хьалда пхьа ди оттадь. Из за ера. Цу дийнахь дукхаг1а болча политинформатораша колхозхошта юкъе беседаш ю бригадашка, кхачакарча станокка, ц1еча уг1е лоаршка, хьайбаш лелаеча фермашка, станице десятишкашка.

Колхозхошта юкъе еча политически информацие дешаш дийнц колхоза парткомо шин терхамь ракъмоттиге лоаттаду. Уж дешаш политинформаторашка г1оала къестад, уж х1ана юртбоахама нотто ла къахьегамхошта юкъе боккха болх чакхбоаккхаш ба В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна т1айна социалистически декхараш толаме кхоачашдара цар наркаг1доахаш.

Е. ФАРНИЕВА.
КПСС Шелковской райкома секретарь.

Беседа ю агитатора

«Хьалха аз мохана д1айовзийтар колхоза Хьокхама, устава проект» — нитта. Д1айолайир Ленина ц1ерагIча колхоза хьайбаш лелаераша шин беседа агитатора Селихов Муча Хатаевича. Шоана ма харра, юрта боахама къахьегамхой, производство д1ахо дег1айоаллдаран ч1оаг1ъяран йоакхо ю кердача устава проекта т1а. Цулухьа Ленина ц1ерагIча колхоза членаша терхам т1абахийта юкц ия. Собранешка, агитатораша, политинформатораша, колхоза кулгалхошна беседаш еш колхозхоша пхьабарт а болаш белгалдоаккх: «Советски 1аьдал арттача шерашка юрта хиина деррига хувцамаш тержал а деш оттаь я устава проект». Карагiдьнар 1алмате дукха за. Хьалларгья вай Ленина ц1ерагIара колхоз. Вайна дика дагадоаг1а 8—10 шу хьалха из мишта яр. Х1ахта х1ана Лакхъеннай доходаш, дег1ьенай экономика. Колхоза территоре т1а хьалъаьй 2 клуб, дукха ха ялалехья хьасллиргьи керда культура дворец. Нах бахача массайолча пунктешка х1ана болх беш и тикаи, медицински пункташ. Колхозе чуйоаг1ача нах бахача 9 пунктешка болх беш я 4 юкъерен бархI шерарен школаш.

Цу школей материальни технически база ч1оаг1ьяра дахи повкъестал ду колхозо вайх боаш х1ахен г1ишлон материалаш, машинаш. Укх т1еххьарча шерашка колхозе хьалъяй 8 хьайбай ферма, 1 склад, 30 машина доаттае йиш йола керда гараж, хьшкабетонни конструкцех дола 3 т1ийг, 2 шилерама, 1 тхьамка доккъаду сушилка.

Б1аьхий а культурни а бах колхозхой. Массадолча ц1еношка электричество йиллай. Х1ара колхозхочун ц1аг1а телевизор е радиоприемник я. Колхозе дезал бац х1амаш тега е баракъаш дуга машина йоацаш. Х1ара ц1енна почтальона кхуэь 2—3 газет е журнал. Наха кхоли шоашта эшачунга д1ахоха ахча — йоакхa да яйду алапи.

«Бакъда, х1анз вай дувца дерх1ар ма лац. Хьалха вай беседа еш. — йоах агитатора, аз декхар дир шугара устава кердача проектана шоай е беззам болча предложеней, замечаний уйла яр. Вайна ма харра, парте ваш тешаме я шин традицешта: къахьегамхой хьалташ кхоачашдара хьакъехьа доарх1аме документаш т1аэцаш халкъаца дакм дагаювл ва.

«Аз боккхача беззама ладийг1ар кердача устава проектах йолча беседага, — аьлар скотника Алаев Сайде. Цу боккхача доарх1аме документага дукхача хана деиз дог доахаш хиннaд тхо. Ц1алашкьи баьча балха дукхалген дикалген хьежжа хьийгача къах гарантировани нах эша бокъо. Колхозни строина кораг1даьнарашта тешолду 1алаьмате доарх1аме пункт я из. Цхьобакъда, сона хетачох, проекта цхьайолча статьяш т1а белгалдаккха дезаш цхьадола х1амаш за. Х1ана вай колхозе вахаш 511 саг ва, царех колхозни производстве дакъа доацаш 340—350 саг ва. Х1ьата производстве кхо да хьегаш 160 саг ва. Хатта безам ба со. Фу нах ба уж? Колхоза членаш? Бац. Уж ба интеллигенцие дезалий членаш. Цу дезалий вай болх беш ба районце е колхоза территоре т1а йолча организацешка. Цу г1уллакхерча ц1ахьен белхлойн шеший ц1енъноаной ба. Цар массаве колхоза чотах пайда эц электроэнергех хинпроводах, бешамех. Цулухьа устава т1а белгалдаккха деза болх ца беча дезалий членаш колхоза эггара доархIамера балхаш чакхдоахача хана — плат чуцача, д1айийнача х1амашта пасар деча, доакъар кийчдеча хана балхашта юкъеоза боаг1аш хилар.

— Цу тьакъехьа аь уйлаш шуга д1айовзийта лов сона, — йоах 1аьсий лелалеча Тахаева Табарика. — Повкъоста Алаева нийса белгалдаьккхар колхоза территоре т1а бахача цхьайолча дезалий членаша цхьаний балхьнаш увттадеш колхоза эггара доархIамера долча балхех къехкаш хилар. Уж факташ дукха ццйела. Цхьабакъда, къаьстта со венйоаккхаш х1ана аз колхоза цхьабола членаш ваттадьа мара балха яра ца бохкаш, кхычакья ахча даккха ухаш хилар. Устава проекта т1а белгалдоаккх: колхозо декхарийла ца къахьегама дисциплинен чухьарча распорядка бокъонаши кхоачашье, общественни боахама хьабхала къахьега. Х1ьата цун малан за моллаг1а болх, моллаг1а порученн дика кхоачашье из декхарийла хилар.

Вай колхозе дукха ба нитта лика вамалаш йола нах. Царех ва, масала, Сизиев Гаяи. Т1ех дика къахьег цо: моллаг1а бехктехьаме декхар т1одилла мегаргла цунна. Низ ца кхабеш кхоачаш лерга из. Цулухьа колхозхочунун сий ду. Цхьабакъда, колхоза г1уллакхех дог из лаарраш а к1енига бац. Уж ба — Митиев Вахид, Хитиев Сайдал, Пайзулаев Таташ. Ахчанна т1ехьа а баьина гаьнарча республикашка, областашка болх бе ух уж пах. Хетачох, нийса хургдар проекта кхоаьа1ча статья шолаг1ча абзаце юкъе... «оттачун заявленех» яхача дешашта т1ехьа — «болх баьча моттигера документаш а дешаш аха» деш т1етехача. Цул совг1а цу пахагара д1акха еза бешамаш.

Са предложени — нитта я, — аьлар скотника Базыров Тахира.

Колхозхой хьал-теро лакхъяра дара къахьегам хилар тарра д1арале хьинаре дакъа лаца деза колхозни производстве. Балхах мукъа балнйта боаг1а уж цар хьанснача заявленеш т1а оттадаь бахьанаш колхоза правлене нийса доархIе.

Беседа д1ахьаш дукха предложенеш замечанеш йовлайир колхозхоша. Цунна цхьаьа цар белгалдоахар колхозхой Еррига союзни III съезде накъайолаш шоашта хьалхашка латта социалистически декхараш кхоачашдергахилар.

С.-А. ГАЦАЕВ,
КПСС Ведана райкома пропаганди агитацеи отдела заведующи.

Грозненски ремонтно-механически заводе ерзача социалистически яхье хьалхарча моттиге латт механикьаьтта оборудованена ремонт еча участка коллектив. Массехн дн хьалхаг1а яьс бетта план а кхоачашьь х1анз октябра четак накъьегам бо участия белхалой. Накъьетта дика бу болх тохара Капинов Иванх. Мехкдаьтта промышленносте эша втулкаш и цо. Дика хуа цо хьежь втулкаш, цудухьа т1ехьожаи боацаш чанх е йоал. Сменни норма 140—150 процент кхоачашьь, Капинова.
СУРТА Т1А: Капинов Иван втулкаш т1а о1дина хьажа лаьаш.
И. Попова сурт.

ХЬУНА ДИКАГ1А 1УНАЛ ДАРА

Республика территоре т1а хьуна боахама г1уллакхаш леладёш йолча Нохч-Г1алг1ай хьун боахама Управлене кхоачашду: дукха декхараш доаманка тонхамаш це технийтара боаккхача доарх1аме. Дукхача маьаа йола пепа тьунаш лелаар, цар продуктивность лакхьар. Дукхаг1а ебаш йола хьун керттера культураши тайпаши кхедар, х1аьта нитта г1оматий ареаш, хьу д1а а йег1аш, ч1оаг1ьяр.

Республика доаманкара хьунаш лаьттан ца дохийтара, хий лорадара, климат тоадра боккхача доарх1аме я. Хиш, декха йоккхий системаш яхка йоахийца дувазденна хьуний доархIам шераш-шера боккхаг1а хул юрта боахама а халкъа боахама кхоача доакъошта а. Халкъа боахама дерригa долхьош дег1акхувлара хьалташа д1адех хьу хьакхара ч1оаг1аг1а йола режим оттаделех доаман хьунашкара керттера тайпаш юхаметтаоттаделген.

Д1анхача ханашка лоаман хьунех пайда эцилга нийсдаьнна хилар а царна эксплуатаци яра боккъонаш тедлар а бахьан долаш хьуно хий лораделга паькъа саница эшаденнад, гидрометбюро данних укх т1еххьарча 30 шера 30 процентагаз 70 процентага кхоачаш к1еанг1енвал лоамара доаг1а хиш, х1аьта из керттерча дакъе хьунаш тедар бахьан долаш а иийолденад.

Хьун боахама управлене в1ашт1ехьдаьннад планаг1а хьокхаш йола хьу 1969 шера 177,8 эзар кубометр к1ерига. 1966—1967 шерашка 134,0 эзар кубометр к1енигаь хиннача нетте. Белгалдаккхалла дарг1аш, 1969 шера хьу кийчъяра план доарх1амаг1а хьу хьакхара боарамга дьежжа оттаь хилар. Цо теро хулийт хьу лелаяра боккъонаш кхоачашье а вешачa хана к1еанг-к1еанга хьу хьакха а.

Хьун культураш укх шера б1аьстан яхье 2326 гектара т1а д1аег1ай, кертерча дакъе малхбоалехьара поп а бота б1ар а долаш. Цу культураша д1алоаца моттиг укх шера 1061 гектар 1от1а а кхийтта, х1ана 11,4 эзар гектарата д1аккхьчай. Сихха дег1 даькъаш йола михай хьисапеа керда культураш д1аег1ай 1303 гектара т1а. 233 гектар самий беш аьй. Республике г1олла доххача пахъкъашта йисте 123 гектар хург1олаш гаьнаш ег1ай.

Пайдана доацаш дада лаьтташ мотт боахамe пайда эца кийчларь боккха дарх1ам а беш, хьун боахама управлене предприятеш 1959 шера дела 1968 шерага кхаччалца г1омарий ареиаш ч1оаг1ьеш хьу ег1ай 9165 гектара т1а. Укх шера царна 1от1акхийттай кхы а 1044 гектар. Цунна в1аддо кхоачам а бац.

Лаьрххьа уж балхаш чакхдаьха дьина Наурскин Шелковскойни мехлесхозашкара къаьстта г1омарий ареий лесничествашка в1амаг1ьехкий. Цар хьу д1а а йо1ларьи, лера а ергья.

Хьун культураш д1айог1ара план кхоачашьяра нийса, республикерча хьу лелерана хьуна дикаг1а 1унал дара 8,3 эзар гектара т1ара 112,9 эзар кубометр хург1олаш сов хьу д1аег1, цунах механизированни кийчье 84,6 эзар кубометр. Сов йоле хьу хьакара план толаме кхоачашьеш, кийчъьача хьунах доакхаг1долла дакъа чакхдаьккха ширпотреба цехашка доза.

Хьун боахаме план толаме кхоачашъяра повкъостал ду производстве хьалха даттараша: Ермоловски леспромхоза Предгорни лесничестве болх беш волча тракториста А. Байракова, городской лесхоерча хьу хьоакхаш волча Астамиронен хьун культурай мастера А. А. Летуновскаяси. Грозненски мехлесхоза Джалкински лесничества хьун культураш лелаеча бригада звеньевоге Р. Давлетукаева, кхычар.

Хьун боахама предприятей специалисташа, шоай кертерча балхал совнаг1а, боккха болх бу хьун сом кийчбеш, пеохарий делеш, йол кийчъеш.

Белгалдаккхала дарг1аш, лесхозийи леспромхозийи специалисташта алкан замалахь республикерча комсомольцашa, пионераша, школьникаша доккха повкъостал деш хилар. Масала, 1968-чоп 1969-чоп ахкан замалахьа 900 гектара т1арча хьун культураштеи питомникаштен 1унал дир цар, хьу тепла моттигаш йий хьийхар, хьун сом гулбар, х1аьта из бахьан долаш дукхача дешархоштен хьехархоштен маьхера совг1атаи т1ийлар РСФСР хьун боахама Министерства приназа г1а.

Ареиаш лоаман хьу д1айог1ара г1уллакха ч1оаг1а х1амаш караг1дулаьрах баркал хьайкаааь. Ц1еран т1атеха сахьаташ тийннал хьун боахамерча укх белхлошта: А. Д. Проститовна — Наурски мехлесхоза мастера С. А. Плетневина — Шелковской мехлесхоза тракториста.

Х1ун боахама г1уллакхаш лелаьрал совнаг1а, хьу кийчьяра планаш кхоачашьеш а я хьун боахама управлени. Масала, укх шера 8 бетта по кийчъьь, хьаьоо, чакхъьаккха пачхьалкхена д1аеннай 52,0 эзар кубометр беккъал башхача попа хьу. Грозненча хьу чакхйоазача комбинато Совзерча 120 предприятена кхухьийт ва — шехка Къилбаседа-Малхбузехьа — Ленинграде, Къилбаседехьа — Мурманске, Малхбоалехьа — Тюмене. Цул совг1а, хьа а дахкха, пхьаьара дохка а да 55,0 эзар кубометр дахча. Цу юкъа хера а хьекха пачхьахъкхена д1аеннай 15,5 эзар кубометр херх хьокхал хьу, 6930 квадратни метр паркет, 1795 кубически метр мебельни доакъош, кога г1ирса кепашта дальх1а 700 эзар пар гарга, бешкай ц1енлаш — 158 кубометр. Ширпотреба из деланн аьй 588 эзар сома махьа. Еррига реализаци яь продукци 4084,7 эзар сома махьа я. Лакхъенной къахьегама онсарлен пхьа белхлочоа юкъера лахьх1еча тела алапаш. Управлени б1арча хьайбеча укх шера 7 бетта хиина пайда 431 эзар сом ба. Из дерига а в1ашт1ехьдаьннад предприятешка специалистей беаг1ача тайпара д1анийсбарах, хьу хьоахача, т1оаача, арайоакхача, чакхйоахача толашаг1а йола, технологи юкъелалхьярах, хьупехи мошностехи пайда дикаг1а эцарах, хьу кийчъеча балха болча берригача белхлоша шоай хьинарца кходеш къахьегар бахьан долаш.

Предприятех хьалха латтараш дарзIа мегарг1елаш я Ачхой-Мартановски Грозненски лесхозаш, Сунженски леспромхозерча хьу хьекха цех, Урус-Мартановски хьу чакхйоаза цех, Наурски Шелковскойн мехлесхозий ширпотреба цехаш.

Белгалдаккха доаг1а хьу кийчъечен чакхйоаккхачен хьалха латтараш шоай са ца кхоеш хьийта кха. Масала, царех ба тракторист М. Мамаев, хьу кхухьача машина водитель Г. Янгульбаев, крановщик Х. Чатаев (Ведениски лесхоз), башенни кодна крановщик А. А. Силенко, станочница М. Поплавич, слесарь А. Нацаев, тракторист Х. Богатырев, шофер А. Цакеев (Шалински лесхоз), лесхоза шофер К. Мунаев, моторист С. Данаев, болхло Я. Магомадова (Ермоловски леспромхоз).

В. И. Ленина 100 шу дизара сийна социалистически яхье я бьаьнаш хьун белхлоша дош ду хьун рузкъаш лорадеш леладен.

А. АНИШИНА,
Нохч-Г1алг1ай АССР хьун боахама управлене хьун боахамо йоккхаг1йола инженер.

МЕХКДАЬТТАХОЙ ТОЛАМ

«Октябрьнефть» НПУ «Г1ойт-Корт» промысла коллективо дика толамаш даьхад. Мехкдаьтта дакхара 9 бетта план хана1 хьалха, 16-ча сентябре, кхоачашъяй цо. Ер шу доладелче дена планал совг1а даьккха «1аьржа дошуп» 11578 тонн ва. Къахьегама оасарле лакхъяра торо хилийтай хьалоакхача мехкдаьтта тоннага д1абоьахмах планах лаьрх1ачул совг1а 2,8 процент лохбе. Пачхьалкхена 30 эзар совг1а сом кхоаьд.

Социалистически яхье хьалхара моттиг лелоеча цу коллективе къаьстта дика къахьегаш ба операторащ ин. Магомадов, Добровольский, Бугаев, Лебедев, Товсултанов, Гузиев, кхыбараш.

Г. ЛУКЬЯНОВ,
«Октябрьнефть» НПУ ПТО начальник.

ЯХЬЕ КОТБАЬННАРАШТА

Дукха карагIдаьннад Грозненча химкомбината кагирхошта В. И. Ленина ваь 100 шу дизара сийна т1айна декхараш кхоачашдеча. Къонача производственникаша хьинаре дакъа а лоацаш керттера продукташ аракенора план 103,6 процент кхоачашьяй комбината коллективо. Шера т1айна декхараш 200 эзар киловатт-сахьат дол 250 эзар киловатт сахьат электроэнерги кхоэаь кагирхоша.

1970 шера 22 апреле кхоьача белалах продукция арахецаргеи кхо даьча доагорна йола бара т1уллакх в1ашт1ехьдоаккхача х1ара къонача химика шийтара доаг1аш дола дакъа юкъелаьара кагирхошта юкъе организаторски болх бoаржабаьй комсомола комитето.

Къонача болхлой къахьегамен политически хьинар айдара дика пайда эц комсомольски организацие моральни материальни повоотреенех. Х1ара бетта яхье кт1огаш ен дика къахьегаш хиларца белгалбаьннараштен дикача общественникаштен Сийлен грамоташ, баркал оалаш дола поздравленеш, письмош тел. сийлен Доска т1а цар ц1ераш д1аязъю, предприятешкулгалхошна дага а баьле ахчан премеш дургйола г1уллакх в1ашт1ехьдоах.

Укх т1еххьарча хана комсомола комитета предложенех 25 комсомолен химкомбината сийлен книжка т1а д1аязъяьи, вахне портреташ сийлен Доска т1а хьаллехад. Уж ба тха дикаг1а бола комсомольцаш слесарий бригада бригадир В. Ельзаров, машинист А. Басханов, 32-111 цеха аппаратчик Л. Блошилына, инженер Г. Копранская. Х1аьта комсомольна аппаратчика Л. Рябцева портрет республика комсомольски сийлен аллеа т1а хьаллехаа доал.

Химкомбинате шерра яьржай професе дикаг1вар белгалвара т1ехь бола яхь. Котбаьннараштa сийлен фотографеш тел баркал оалаш дола йоазув т1а а долаш. Уж тайпа свидетельствош кийнах цу яхье котбаьннача аппаратчикаша А. Буваненкое, Л. Киргизова, В. Бубновске, машиниста Н. Воркина. Кагирхой дика моральни стимул а хиина д1аоттав химкомбината комсомольски организацена ВЛКСМ 50 шу дизара ц1и хьар. Дика къахьегама толамаш дахаран общественни болх хьинаре лелабохах КИП цехан Широков Александр верте латтача комсомольско-кагирхой бригадня вымпелаш ен вай комсомола комитето.

Производства культура лакхъяра кагирхошта юкъе яхь ьржай. Цу яхье котбаьннараштa яла шиъ ц1е байракх хьожаний комсомола комитето. Кагирхоша нитта къонсал лоаттабу ВЛКСМ обкома Ламатни байракха асистенташ хилара бехко баьхан.

Дика кхоачашъю къонача химикаша В. И. Ленина 100 шу дизара сийна т1айнача декхараште юкъе шоай гоалал а лиакеш а дукъхе дьина белгальнь пункт. 210 къона белхло хьалха латтарий опыт 1омаеча 14 школе деша дагIа, 300 гаргга саго техникумашка, институташка, кхо б1аь совг1ача саго сайрийнарча школашка деш. Коммунистически къахьегама ударник яха ц1и яккхара д1айолеиача яхье 60 саго из еза ц1и лелае бокъо яьккхар, х1аьта 123 комсомольца Сийлен грамоташ елар.

Дукха за йоацаш ВЛКСМ обкома бюро т1а ювцаш хилар химкомбината комсомольски организацие балха опыт. Моральни повоотренех пайда эцара-дар балха опыт республика ерригача юххьанарча комсомольски организацешка балха юкъейоаржие дьина могаьй ВЛКСМ обкомо.

А. ПЕНЬКОВ,
ВЛКСМ обкома организационно-комсомольски балха отдела заведующи.

ЛАКХА ХЬУВКЪАМ КХЕБАРА

Хьалхалттай гурахь дуй ялат дlаде деза ха. Республике санна тха районе а 15—20 сентябре дlалур кlа хlанзалца, тlаккха ухх шера хаттам бахьан долаш цхьан кlира тlехьабаккха лаьрхlа из болх.

Дlадахача шерашкарча балха практика гьахьекхад дика кийчдьча лаьтта лакха дикал йола фу дlатессачул тlехьагlа лаьтта чудоллйташ хий аиллача ялаташ дика нийсенна долаш лайна кlалдолхилга. Ишта дика дегlадела хилча цалал на lатхьаш lангара доьл гурахь лийна ялаташ. Хlаьта марех цхьа агроприем кхоачаш ца ели йосарий дар кхераме за. Соахка дукха ялаташ дlехьальча бохамий кулгалхошта дика загалдаlнаш хила деза из. Кхыча тайпара дар соахка лерттlа ялат дlалийнахар ухх шера аьхки чудена бöркат. Агротехника на лхара ялаташ дlадийна а уж кхедаь а болча «Октября 40 шу» ахача колхоза кхаш лeладераша хlара гектара тlара 24,4 центнер ялат чудерз, хlаьта 1,4 центнер мара лохагlа бацар «Кавказ» яхача колхозеп «Дружба» совхоза шоллагlча бригадеи кхебаь хьувкъам а. Цудухьа ухх шера шоаш ялат дlадувча хана лакхе дийцар дин на лун хила беза боахамашкара механизаторашa, специалисташ, кулгалхой. Из царна цlаькха а загалохийташ дар дlадахача кlирах тха шорбоахама управлене гулбьча агрономашиъ вахха дьа къамаьл. Дlадахача шера хинна кхоачамбоацараш кlаьгга белгалдир цу собране. уж па хийтара дола вакьхаш дlадевзийтар.

Тlаккха малагlча кийчонна накъабаьккаб тха боахамашкара ялаташ лeладераш цу доьрхlамеча гlуланча? Хlана ялаташ дlаде 10466 гектар лаьтта эш тхана, хlаьта дьа лаьнар нйс азар гектар тарга да. Юхелисар а хlанале аьча хургдар, нагахь санна гиттергаш хинна лаьтта мукъадаьнна даларе. Из тха бехках нийсденна хlама дац, хlана аьлча кхыйола культураш санна ухх шера тlехьа хьаьпар хилуаргаш а. Ухх шинахь лийнахь кийча хурда ялат дlалера эша деррига лаьтташ. Лаьтта охалча тракторашa шиа сменагlа бу бодх.

Дика шелдалула тlехьагlа дlадувча боарамга кхоачадь латт тха боахамашка дlаде деза фу. Из деррига хlана дац аьлча, цхьолагlча классах а за.

Ухх шера дlадувча ялаташ хьалха аьттув хулийташ бола культураш хинна участкаш хьакьоастаый тха боахамашка. Горох, люцерна, шекара свекла, хьажкlаш чуйнца кхаш за хlана аьха дадараш. Из лаьтта аьхара хьисапе кийчалла оаьл.

Гурахь дуй ялат дlадера дика кийча яй «Дружба» совхозе. Ялаташ чуйца мукъа дола деррига лаьтташ аьха баьннаб цига. Геттара дика кийчдир ухкаа 250 гектар горох хинна кха. 22 сантиметр гlаргал йелаш аьхачул тlехьагlа культивац аьй цу участке. Хlаьта шоаш юххьанна аьхача лаьттацта хlана оасар па чилийгара обработка ю ухкаа. Цул совгlа ялат дlадувча хана хьа дн хьалаза маххам доалаш культивацияхьчул тlехьагlа мара дlатоссаргза цера фу. Фуна цхьана 50—60 килограмм гранулированни суперфосфат тоссаргья. Тlаккха хий лехкача кхашка уж йолацаш боарамх цхьа даькъа азотни удобренеш тоссргья. Шоллагlа дола хахьа бlаьсти тоха дерхl вегетационни подкормка еча хана. Тоаьа латт бохаме ялат дlадуьш эша ерригa инвентарь а.

Ишта дика йоаьзо ец хиннаб гурахь дуй ялат дlадера деррига лаьтта аьха «Гудермесский» совхозе а. Хайра хlама из эопаш деррига лаьтта аьха баьннаб ухкаа. Хlаьта Шемураев Муса керте латтача цхьоалагlча отделене хlанале ялаташ дlадера боккъонга деррига лаьттаа аьха, фу кийчдаь, техника тоаь баьннаб.

Гурахь ялат дlадувргдолча лаьттаех хоалагlа заргъа хий дехка лаьтташ да. Цига чудолийташ хий дехкаш хинаб тха механизаторашa. Хlанале ахадахьа из болх баь баьннаб. хlаьта кхычахьа ялат дlадийначул тlехьагlа дуларгд хий.

Хlана хlара сахьата кхонбеш къахьегаш ба тха кхаш лeладераш. Хlаьта хахан цар яьча кийчонга хьежжа хургба из цар тlадоагlача шера шоай кхашкара чубахьа хьувкъам а.

И. КОПАЕВ,
Гудермессин юрта боахама управлене керттера агроном.

БРУЦЕЛЛЕЗ— КХЕРАМЕ ЛАЗАР

Бруцеллез — хьайбашкара сага хьалоала шерра дlа-иха даржаш дола лазар. Из хана, салуаш цхьаа хlарадоалаш дола лазар йlаьххача хана дегlах а дете, саг чlоагlа эйп воаккхаш да. Саг хьалхагlа дора тlа ме вола бруцеллез зарба деш аттагlа да.

Хlаьта а, бруцеллезах лоравала геттара атта да, нагахьа санна лазар мишта даржа а лоравалара де дезар фуд а хайа.

Бруцеллез дукхагlа хул доахнна, жена, гаьзарашта, хьакхарашта, говрашта. Эггара хьалагlча тайпара дола лазар сагах кхет жетарел гаьзарашкарен.

Бруцеллез хьелераш къаьстта шоай тайпара микробаш— бруцеллаш я. Хьайбаша шоашта чура араухийт уж микробаш. Лазар долча хьайба организма чу па хилча а, яха низ болаши йlаьхчача хана цо йовшн а уж.

Гаьзарашта, жена, дахкача доахана, хьакхарцта бруцеллез хилара эггара йоккхагlа йола белгало я хьайба естарлар е денна lаса, lаьхар, бlийг, хурск яр.

Цудухьа цу тайпара хьайба дlахьокха деза ветеринарни болхлочунга. Нагахьа санна хьайбанна бруцеллез хилар гучадаьннадале, из эггара чьалхе кхыча хьайбашцара дlакъоастаде деза. Хьайба де а цхьалха лакха а доагlа тlахьожаш ветеринарни лор е фельдшер а волаш.

Цамогаш хинна хьайба чудаьлдача кхий чу е карта геттара чlоагlа дезинфекци е еза.

Бруцеллезах цамогаш хинначa хьайба дулх геттара чlоагlа кхехкале е кхарза деза, тlаккха мара мегаргдац из даа. Из дад мегаргдолча лаккха йиш я йlаьхчача хана туха берхlала доалладара наьъхана а (ветеринарни лоро е фельдшера яхача тайпара).

Бруцеллезах цамогаш долча хьайбай шурий продуктанна а ишта бруцеллеза микробаш хул. Цудухьа уж ялле лазар хьаларгдоапача яха еа, Шура чlоагlа кхехкае, е микробех цlенъе еза, 70 градус температура а йолаш 30 минута кхехкаеш лоаттаяра. Цу тайпара шура а из теха яь кхыйола продукташ а яа мегаргья. Биiйача шурех йоаккха же кхача да мегаргьац цунне уллаш 2 бутт баккхийтачул тlехьагlа мара, из ха чаккхьлалехьа микробаш йоп.

Бруцеллез долча хьайбашта тlера яьккхача белалга а (дента аьлча тханга, нахьарга) ишта уллаш белгалдара ха яккхийта еш. Цу тайпарча белалах хlара найла аца белаш массала хул ветеринарни лораца загалоала деза.

Бруцеллез долча хьайбашца болх беча е нарна тlера яьнкха белал цхьалхайоаккхачу хана кулгаш, когаш, юхьмараш, баракъаш лоразе деза бруцеллеза микробаш латаргlоапаш. Лоралала деза, бlехача кулгашца микробаш кхачаь, tlаьленах ца кхетийтара, бага ца яхийтара.

Бруцеллез долча хьайбашта гlулакх деча хана тlадийха баракъаш цlаккахьа е цlенача баракъашта юхе хьалькха лоададе мегаргдац. Цамогача доахнина гlулакх дьь а вьинна цlаколача хана цигга цlагlа дита деза баракъаш. Царна хаст-касти дезинфекци е а кхехкале а деза уж.

Вай мехка хьаный наха лазар хьаладара эггара кхерамегlа долча женеи гаьзараштеи юкъе даржача бруцеллезаца толаме къовсам лоаттабара новкъостал деш йола препаратащ. Советски lилмахошта кораый бруцеллез долча хьайбашна е нарна тlера хьаккхачe белалца болх беш бола нах лорабеш йола привикаш яра способ.

Цу деррига гlулакхаша новкъостал ду бруцеллезана къовсам лоаттабе а наха лазар ца кхетийта а.

А. КАЛАШНИКОВ,
горсанэпидстанце санитарни просвещение кабинета заведующи.

ІА ГАРГАГІЕРТАД

Хоаш да хьайбаш чусоадаьча хана уж доаттаду мертиг йlайхен паргlатен на кхилча цар продуктивность лакха на хулга. Цудухьа хlана хьайбаш лeладераш шоай массалла дукхагlа доакъар lалаш де оарцагlбаьнача хина дир ца делийташ хила беза. фермашкара ерригa помещенеш хаппахьа тоаль яха еалга а.

Тха, Шаьла района, боахамашка хlана чуййна помещенеш тоаси, хlаьта керда араш хьалъеш боахя. Цу боахамашка ухх шера lангара доаккхаш шийтта азар бежан, азар хьакха, шонаткъеи итт азар коа тlара оалхазар хургда.

lа па гоип ший ханнахьа хьаьтlоаттаргда, цудухьа ремонтин балхаш массашхьа сихдаьл. Помещенеш тоалра лаьрхlа вlашагlъехка бригадаш хилаpал совгlа фермай болхлой а ба шерра цу балхана лакха доадаш. Шой мукъадa хана топпар хьахьаш, кlир тохаш хул доаркаш.

Белгалбахь беза XX партсъезда цlерагlча колхозера Юнусов Хароне кулгалдеча гlишлошъерий бригадан цу боахама ферман къахьегамхой. Уххазара ши помещенеш чула де мел дезар даь яьннаб. Дукхагlа дола балхаш даь баьннаб кхыча помещенешка а. Бригада членашта дош денола 20-гlа сентябрь хьатlаккхоачаш боккъонна ерригa помещенеш тоаль йоахарьья аьнна.

Соахка lай чlоагlа хале азар «Шалинский» совхоза хьакхарч делаеча ферма болхлоша. Дукхача хана цу ферма помещенешта дергlа ремонт ца еш уж бегlарах lаймар цар из хале. Хlана цу гlулакхах кхийттачоа тора ба боахама кулгалхой. Хьакхарч кхобача площадкашна асфальт йиллай, станокаш тоаьй. Деррига балхаш даь дьаьналац ферме. хlаьта а хьайбаш дикачь lадоаккхаргхилрах тешам белийташ да вигара хьал.

Паргlатача латтарга ухх lай «Автуринский», «Шалинский» яхача совхозийн Куйбышева цlерагlча колхозен хьайбаш. Дукха па говн кхоъ керда коровник яь йоаккхаргья вига. Хlаьта «Джалка» яхача совхоза цхьоалагlча отделене фермерча шин помещене цуххa автоматически хий доаттадергдолаш оборудовани оттаеш я. Цхьабакъда, долаш за цу болхана лувзаденна кхоачамбоацараш а. «Джалка», «Шалинский» яхача совхозий шоллагlча отделенешкарча фермашка тlехьдоах хьайбай помещенеш тоайира гlулакх. Хlаьта цу шоллагlча боахаме ухх шера хьахинна кха тlара оалхазараш лeладе/помещени йоапаш я, нагахьа санна цу гlулакха хlана пар тапе лаьрхlа аьхаи уж лeладеш хинпар сиха кийчъь на йракхе.

Тха кхь совхоза дьайбаш lа доаккхаш а лоим хургда. цхьабакъда шоай боахаме lангара доахаргдолча хьайбашта эша помещенеш кийчъяь баьннабац цу боахамашка.

Из хьал тоадаран боккъонна ерригa помещенеш тоаль яхаран цхьа бутт ба йиллай оаза. Из дехкар цар мишта кхоачашдар хьежаш я лаьрхlа цу гlулакха боахамашка вlашагlъехка комиссеш. Уж цу болха тlахьожаш лоаттабе баьлча деза гlулакх холуш ергальнна.

lа хьатlоатталехь шоашта аша кхоачамбах беала беза фермай болхлой. Из lалаше еш боахкача къахьегамхошта хийпа болх хьайара мел эшар лоаттаде деза боахамий кулгалхоша.

А. СУХОРУКОВ,
Шаьла районе юрта боахама производственни управлене керттера зоотехник.

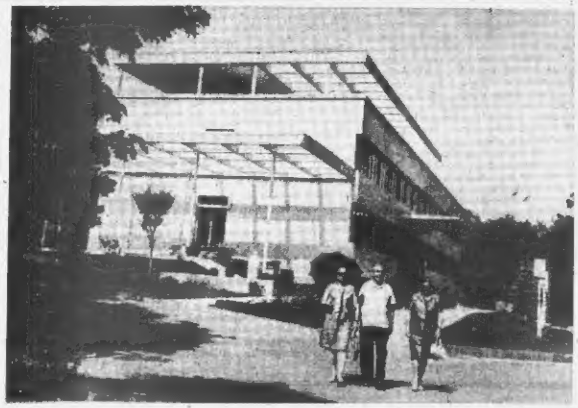

БОРЖОМИ. Кура яхача хи йисте уллача Ликани яхача санаторе баьццарча парке цlи яза минеральни хий дуьдулача уллув хьалъоттай 150 моттиг йола керда лечебница.

Хlанзарча архитектурагlа кхоэтаж йола здани lоякъаш вышкабетонаки хьалаьй архитекторий Г. Джобуайн Ш. Тадумадзеи проектагlа.

Кердача здане чу я колдензии лечебница, физиотерапе кабинет, тхоа тlа лаьрхlа яьча невсе кlела — солярий.

Сурта тlа: кердача лечебница кхь.

И. Девитишвили сурт.
ТАСС фотохроника.

ТХЬАМКА— ПАЙДАНЕ КУЛЬТУРА

1959 шера тхьамка дукхагlа лeладерар республика боахамаш. Нагахьа санна хьалхарча шера паччахьалкхенга доккьаьчт тхьамка 45 тонн ехка але. 1968 шера 1032 тонн ехкар колхозашеи совхозашеи.

Юххьанца тхьамка дlаде йоладелар Ножай-Юрта, Ведана, Советски районий лоамашка яда колхозаш.

Тхьамка леладер экономически мел пайдане да хайнад цар колхозошта. Цудухьа лакха продуктивность йола культура хиларах царра тхьамка дукхагlа дlаде яьннай колхозаш.

Хьаэнаргьа вай цхьайтта колхоз йола Ножай-Юрта район. Тlехьарча кхь шера тхьамка дlадуя лаьтта 3,6-аза шерденнад, хlаьта тхьамка хьувкъам 1,5-аза лакхденнаб. Соахка 504 гектара тlа дlадийнадар ухказа тхьамка. Хlара гектара тlара 9,8 центнер яьлар.

Ала деза, хьалхарча шерашка тхьамка кхедара колхозхой опыт йоацача хана тхьамка хьувкъам лоха хинна хилар.

Нагахьа санна Ножай-Юрта района колхозашна 1968 шера цхьа центнер тхьамка лакхарга 70 сага ди дlадохийташ хинналe соахка 38,5 сага-ди мара дахандзр.

Хlара гектара хьувкъам лакхбарнеи дlабода къахьегам кlезигбарнеи тхьамка дlалийначa цхьан гектара тlара кхаула пайда соахка лакхбелар 1807 сом, 1966 шера 1289 сом мара ца хиннача.

Нохч-Гlалгlайчен хьалха латтача колхозаша тхьамка лакхара лакха хьокхачаш гойт Краснодарски края, Армене, Гуржехlен, Молдаве тхьамка леладарий опыт лаpле лувилш.

1968 шера Ножай-Юрта района Шерипова цlерагlча колхозе паччахьалкхенга дехкача тхьамках 3695 сом ийцар, е 1966 шера ийцачул кхоаза дукхагlа, хlаьта хlара гектара тlара баьнна цlена пайда 847,9 сом хилар.

Хьувкъам лакхбара бокъхача доархlаме да тхьамка леладерий къахьегамнара материальни безам совбалар. Нагахьа санна 1966 шера хlара сага-денах района колхозашка 1 сом 4 кепиги хиннадале 1968 шера 2 сом 62 кепиги хилар. хlаьта Шерипова цlерагlча колхозе цу хана 3,6-аза лакхденнад из.

Тхьамка кхедеча колхозаша цу культурах хьаххуль пайда лакхбарна лакхдаьл колхозашта къахьегамах дlалур.

Тlехьарча хаьнаца экономически тlохьаясаш яр ерригa лоаман колхозаш, массехк бетта алапи па эцаш бусар колхозхой. 1965 шера района колхозашка 7,5 миллион сом паччахьалкхен дехкар доаллар, хьахулачул шолза дукхагlа лзо дlаладар.

КПСС Ножай-Юрта райкомо коммунистий тергам тlаберзабир колхозий экономике эттa халонаш дlахара. Эггара хьалха колхозаш цlоагlйир лакха квалификаци йолча кадрашца. Хlана колхозашка болх беш болча 40 процент коммунистех 90 процент производстве къахьегаш ба. 1965 шера хиннначунна нийсалча 1968 шера дилаза лакхъелар колхозий дохъаш. Дукхьал 1968 шера Шерипова цlерагlча колхозе яхкиp лоад ах миллион хилар, из 1965 шера районе 11 колхоза хиппар массел я.

Колхозий экономика лакхъялара боккхача доархlаме хилар боккхя пайда лу культура — тхьамка дукхагlа дlаде ложадаларах. Масала Шерипова цlерагlча колхозе хьахиннача пайдах ах тхьамка доккарах хиппаб. хlаьта Гагарина цlерагlча колхозе — 61 процент, «Заветы Ильича» яхача колхозе — 79 процент.

Йолаш йолча къахьегама ресурсаша торо хулийт хlахо йоцача хана 975 гектарагара 1000 гектарага кхаччална тхьамка дув лаьтташ шерде.

1969 шера деррига дlадувча лаьттах районе тхьамка дlалийнар 6,3 процент мара дац. Нагахьа санна ка бола ялат дlалийнача цхьан гектаро 90—120 сом пайда лойй тхьамка дийпачара 1800 сом хул. хlаьта Шерипова цlерагlча колхозе шозза дукхагlа да из.

Тхьамка дукхагlа лакхара пайда на эцаш резерваш дукха я лоаман колхозашка. Из хьагойт цхьан гектара тlара 20 центнер йоаккхаш цхьайолча колхозашта кагарlдулараша, хlаьта ишта цхьашайолча колхохой хьекхамаша. Шерипова цlерагlча колхоза Мурдашев Сайтсеймен Успаев lаьдаеи кулгалдеча бригадаш цхьан гектара тlара 24 центнер тхьамка йоккъаенна лист яьккхар. Районе дукхача тхьамка леладераша хlара гектара тlара 25— 40 центнер йоаккх.

Тхьамка кхедара йоккхий резерваш я. 1968 шера Ножай-Юрта района колхозашка тхьамка кхедеча къахьегама оасарле шозза лакхъелар. хlаьта хьалха хиннача 215 сома юкъе тхьамка лакхарга дlадодар 164 сомаго кхоачаш лохделар.

Цунна цхьана лакхлу колхозхой алапи. Масала, Шерипова цlерагlча колхоза колхозхочун З. Солтагиреева алапи 2479 сом хилар, е юкъера лаьрхlача бетта 206 сом. из тхьамка леладе долладалехь хинна хlома дац.

Ерригача лоаман колхозашка хlара шера lай замалаь тхьамка леладерий семинараш хул. Цига lочаш тхьамка леладара агротехника, хlаьта хlана дlа-кхь эша опыт lайний боахамашка.

Юххьанца дукхабараш тешар Нохч-Гlалгlайчен лоамашка тхьамка кхеде йиш я аьлча. Цхьабъьла. хlара гектара тlа 25 центнер тхьамка лакхха леладелча вар уйла хуцаелар.

Цхьабакъда белгал на дича халац специалисташен тхьамка леладерашен кlезига тергам тlаухийт продукце дикал лакхъяра. Соахка кхоаллагlча сортах 166 тонн. е деррига дlаденначох 16 процент дlаелар, из тхьамка 1967 шера 12 тонн дукхагlа дедалар.

Йиза тхьамка дукхагlа кхедар Нохч-Гlалгlайчен лоаман колхозий экономика дlахо лакхъяра керттера ниiъ ба.

В. БАГДАСАРЬЯН,
экономически lилмай кандидат.

Кхоачамбоацараш долаш да

Тха совхоза къахьегамхошта тlехкхоачашъяьй пятилетка хьалхарча кхь шера паччахьалкхенга керттера продукци йохкара задани. Цхе шера дохка дезачох 62 процент дехкад дулх, шура—73,5 процент, шекара свекла — 85,3 процент, ялат планал шийттаза дукхагlа дехкад.

Из беркат даьнкхараш тха зьнар дола къахьегамхой ба республике дика бовза А. Кагерманов, В. Зелимханов, С. А. Мусаев, Т. Хамидова, И. Кокиленко, кхыбараш. Цар санна массане а къахьегаре дукха лакхагlа хургдар уж хьокхамеш. Цудухьа тхоай балха юкъе нийсденна кхоачамбоацараш белгалде безам ба са.

Керттердар бархl бетта боахаме делаеча хьакхарчта дулх кlезига тlакхетар за. План 70 процент мара кхоачаш ца еш дисар тхо. хlаьта дулха долча доахана тlакхийттар кхы а эшаш дар планах доагlачох 30 процент. Кхоачаьъьяи совхозе шура яьккхара план а.

Кхы пакагlа дай гlулакх продукнега дlадодар лаьрхlача а центнер шурийга 2,52 сага-ди дlадохийт, план 1,8 йолча доагlачул шозза тlех за бежанех хьахийи дулхаса дlаделар. Доагlачул шозза гарга дукхагlа дlадохийт оаха доакъар шурий центнер яккхарга. хlаьта центнер де хана дулх тlаккхетарга планал кхоаза дукхагlа. Ишта лакха за хьакхий дулх дакккара дlадохийтар а.

Йо делеру фермашка хьайбай lула тоадара болх. Ухх шера дукха доахан lаьхар дисар. Из бахьан долаш планал дукха кlезигагlа хьахилар боахаме lаьсий.

Доагlача тайпара гlулакх доаттадеш кхедац боахама кагий хьайбаш. Цудухьа lула юкъе долча хьайбаш леха продуктивность йолаш хул.

Хьайбаккхаш йола продукци кlезиген цунга дlадохийтар дукхен хилар бахьан долаш хьайбай боахаме чlоагlа зе лу совхоза.

Эггара хьалха цу гlулакха бехке бараш совхоза а отделеней а кулгалхой ба. Шоай балхапара бехктохкаш цар лохбаьлга мара кхы хlама дац из.

Тха боахан хьакхарч леладра специалисташ еш ба, цудухьа хьакхий дулх дакккара гlулакх кертердар лархlа деза. Хьакхарч кхекара болх оаха ва леладбелга ховргл соахка бархl бетта хьахиннача тlекх шера тхона ши азар совгlа хурсек кlезигагlа хьахиннай аьлча. Тlадоагlача шера боахаме хьакхий дулх доккара чlоагlа lаткъаргда из.

Тlехьа дале а хlана на гlулакх тоаде гlерт тхо. Кертгеча lула юкъе хийцай лакха продуктивность йола наша хьакхарч. Хlаьта дикагlйола кагий ираш а хьахержай. Уж хьалхехьчул тlехьагlа lула юкъе хецаргья. Цу деррига не ер шу чакхдалалехь планал совгlа хьакхий хурсиаш хьахулийтаргья совхоза.

Хьайбаш, къаьстта хьакхарч делаеш хилча нарна доаттадеча доакъара юкъе дукха фураж хила еза. Цу гlулакха а аьттув баланзар тха ухх шера. Хьажкlаш йолцаш планах хlара гектара тlара 20,5 центнер ялат чуаца делача оаза чудехар 17,5 центнер мара хиланзар. Из бахьан долаш 17 азар центнер ялат кlезигагlа даьдар тха кхашкара. Из хьайбашта кхь-бийь бетта доаттадалла доакъар дар.

Кхы а кхоачашлоза дукха декхараш хьалхашка латт тха боахама коллектива. Хьайбашта lан кхоачамбара итт эзар тонн силос сангарашка йолла еза тха. Из декхар кхоачашдара хайра хlана эшаш тхона, цхьабакъда гlожа доакъар боахаме тоьаш дац. цудухьа, силос дукхагlа кийчъе оза.

Хlана свекла чуаца болабеннай тха боахаме. Хетачох оаза дийр хlача тайпара 12500 тоннал совгlа шекара свекла йоккаргъя боахаме.

Ишта, хlаначул тlехьагlа ялата лаьрхlа хьажкlаш чуаца еш ба тха механизатораш. Из культура цхьа азар гектара тlа кхевый оаза. Хlана хьаьгучох хlара гектара 36—40 центнер фуальлакха хьажкlаш тхоашта лургья дерхlаш да тхо. Из ишта хуле ялат дакккара план кхоачашбе аьттув баргба совхоза.

Цхьабакъда из кхоачашлара цхьа хlама да тхона дукьал даргдолаш, комбайнаш кlезига я тха. Из бахьан долаш бlаьрча бутт ха эшаргья тхона хьажкlаш чуацара. Чlоагlа эшар тхона тlомарапцара хьажкlаш хьакьоасташ агрегаташ а. Уж боахаме тоьаш яц, цудухьа кулгашца а бе безаргба из болх. Тха технологически картоша маьхара из болх механически бе безаш дар тхо.

Уж деррига дешаш дийцал оаха совхоза партийни организаце тlехьарча собране. Цига белгалдаьл кхоачамбоацараш дlадахара де мел эшар. Хlаьта уж дlадахара боахама кулгалхоша къахьегамхой оарцагlбахарах тийша хургда пятилетка дьалагlчеи тlехьарчеи шерашка тха толамаш.

И. УМАРХАДЖИЕВ,
Урус - Мартана района «Красноармейский» совхоза керттера экономист.

ЯЛАТ ЛЕЧКЪАДЕРАШ БЕХКТОКХАМЕ ОЗА

Социалистически законность йиха кхоачашъелга lалашдар, мичча тайпара а правонарушелхаелга дlадаккхар, дуламаш делга сопдлар, уж дайташ дола деррига бахьанаш дlаладаро Советски Союза Коммунистически партеи программии декхар да.

Социалистически долахьеина, белггала аьлча, керда чуацаш латтача ялатаща тlаккхувдаш (уж лечкъадеш) моттигаш дукха нийсду. Цудухьа вай социалистически уголовни законодательства дирагlча тайпара бехк бу социалистически долахьенах каетарашта.

Массехк шу да вай республика следственни органаша ялати кхыйола керда хьайоала продукци лечкъаь моттигаш сучаьла РСФСР уголовни - процессуальни Кодекс 2-ча статье кхар кхоачам а деш. бехке бараш хьагучабахаран марна боеlаш бола бехк барап шоай ханнахьа следственни гlулакхаш чаккхоаха.

Наурски района «Калиновский» совхоза болхлоша П. В. Бондарашиев В. В. Ивлиевеи, хьалхагlе а барт вlашагlа а белла, совхоза кхай тlара 57 килограмм мукх лочкъабаьб. Следственни органаш оарцагlъйлараx Бондрашиин Ивлиева шоай лечкъоряца дийна а лийна, уголовни бехктокхаме эзаб.

Кlезигагlа нийслой а моттигаш йийсаy керда чуаца ялаташ уж кара долча наха шоашта дlахьудалеш е парна растрата еш. Цу тайпара лечкъор дарах дь шерага кхаччалца набахта яккха, е исправительни балхаш де цхьан шерага кхаччалца да тох, е вазамерг де торе хургйолча балха тlа вахара йоакъе ех. Нагахьа санна цу тайпара зулам шоллагlа е хьалхагlе барт вlашагlа а йелла массехка саго даьдале, паччахьалкхенна е обществени организацена доккха зе хулаш дале, бехк чlоагlагlа бу — ялх шерагара цхийтта шерага кхаччалца за а тохаш.

Процессуальни следственни органаша болх сиха шой ханнахьи чакхбаккхарах вlаштlехьаьлап l-ча отделене тоха тlара ялат дlалаш долча Гудермески района «Дружба» совхозера 3320 килограмм кlа лечкъа а даь 200 сомах из лехка шофер М. Д. Еремин хьагучавакха. Из зулам харах Еречин даьце чу а велла. РСФСР Уголовни Кодекса 92 статьей цхьоалагlча часта тlа яхача тайпара набахта яккха 3 шу ха техар цунна.

Цхьабакъда, бехъенца даь зулам гучадаларах уголовни бехк барал совгlа, прокуратура органаша холла хlама ду керда чуаца ялаташ лечкъа ца дайтара. Цу гlулакха зе доагlар даь социалистически законаш республика юрт боахама организашкеи предприятешкеи. хlаьта ишта керда хьалаьнна ялат чуацача хана хьаувзаш долча транспортни боахамашка а гражданашен гlулакхаш тlарча пахен дlама кхоачашлара. Цу хана хьеж кийчъянна е паччахьалкхенна дlаланнад йола юртбоахама продукци отчеташ тlа а хlаьтта ишта хьоаланза дола мукхьаш организацешта юкъе расчеташ ираш цхьаболча болхлошта алапеш ялараш керттера документаш доархlаш долча товарно - транспортни накладнойш тlа а дlалаьхий. Ишта хьеж юртбоахама продукташ кийчъена, дlачуйеча моттигашка, транспортана тlаозача хана цар учет нийса лелaеген уж лораелген lалашдара де дезар даьдий.

Ишта керда хьадаьнна ялаташ чуаначa лечкъеваш ца дайтара а уж lаьраш сиха хьагуча а боахаш бехктокхаме озара а гlулакхаш чакхlохар бахьан долаш ухх шера чуацача хана ялаташ лечкъадаь моттигаш дукха а кlезигагlа я.

Белгалдаккха доагlа, законодательства социалистически долахьара хlамаш дочкъарча, юкъарчал доаццаш дакъа лоадаш хинтар аза на lеш, уж лочкъаь йолга шайна хоашехьа а ийнар а оа, уголовни бехктокхаме.

Керда чуацаш латта ялат лочкъадаш дола хоашехьа а ийпа бола нах шоай хечнахьа хьалахари хьагучабахари ялат лочкъадара гlулакха боккъонна духтlавалар за.

«Знаменский» винсовхоза гидротехника Капланов lисаси цу совхозерча скотника Капланов Зельмуханеи ухх шера июль бетта шоашка лочкъадаь дехкилга хоашехьа а 7040 килограмм кlа ийпад, хlаьта цу тайпара, лочкъор хара гlо я даь, 15 ди мара за сэнзар Капланов lисаси Зельмуханеи даь на зулам тахка. Цу шиппена а ухх шера 27—28 августе РСФСР Уголовни Кодекса 208 статьяй шоллагlча частага хьежжа да техай.

Лаьтта леладераша хала lа дар ухх шера хиннар. Шаккха на хинача тайпара шелал оттаро, массе метте бlаьсти гайна яларо юргашнарна къахьегамхошта кlезиг дукха сатитонаш тlаккхоачайир. дукхагlа де дийзар цар кхашкара балхаш. Республика колхозийн совхозийн вlаштlехьдьлар lалама низашта шоай технически, лаьтташ леладерий низаш, тоьла дуьхьалъоттаде. Цудухьа къахьегамхоша ишта хала иза а хьегаш кхедаь ялаташ лечкъадеш цхьаккха моттиг хилийта йиш яц. Из декхар кхоачашдар дукха лоаттабеча къовсама юкъе лакъ лаца деза судебно - следственни органаша лаьца ца lеш, мел хинна а ялатийна гlулакх долаш болча берригача наха а.

Л. ВАСИЛЬЕВ,
Нохч - Гlалгlай АССР прокурора тlаьхьожама вала помошник.

БЕРРИГА НАХ ДЕШАРА ЮКЪЕЭЗАБ

1969—70 дешара шу советски школа историна чуха дукккача хIиншиш белгала хургда. Цу шера хургза В. И. Ленин вай 100 шу дуза дерригача халкъа цIей.

1970 шера дена вай мехка юкъедоаладергда массанега а юкъера образовани яккхийтара гIулакх. Цо дукха проблемаш уьттаю просвещене болхлошта хьалхашка.

Царех цаI я бархI шера деша ра закон дизза кхоачашдар—бархI шу кьалха цхьолагIча классе деша дахача берашка толамца бархI класс чакхъяккхийтаро, дешна за ха хьолча берий учет нийса ле лаяро, школашта аьхачун йоакхо яро, шоллагIча шера бераш чу па дисийтара къовсам лоаттабаро торо хулийтаргья дерригача бераш бархI класс чакхъяккхийта.

Сунженски районе дукха болх баьб 1969—70 дешара шера кийчо еш. Всеобуча фондева матери альни новкъостал дир из эшача дешархошта.

Всеобуча закон кхоачашдара ду кха новкъостал даьд кхуаш доа гIача берий гIулакхашка хьежача Сунженски исполкома комиссе. Ханналья деша па ухаш хиннача берий даьй поалошна кьамальаш дир.

Масала, дешар дита Никаев Махьмад, Дышниев Абухан, В. Ильин, И. Глушков, А. Бескорпев мха в школе деша боалабаьб.

Иштта берригаеника дешийтара закон кхоачашдара дика гIо даьд Серноводски, Асиновски, Арштынски юрта советаша.

Цу ерригача мероприятеша торо хилийтар 1969 шера 15 сентябрь тIаккхоачаш районе гIолла берригешка дешийтара закон кхоачашде. Нагахь санна соакха районе ца дешаш кийс саг хиннавале ухх шера из дац.

Из закон кхоачашдара халонаш пийелу просвещене болхлошта. Шоай берашка дешийтара дукъала ба Нестеровскера Темиркиева Мадашай (4 «б» классе дешархо), Евлоева Зиней (6 класса дешархо), Костоева Маданай (№ 1 йолча Первомайски школа 3 класса дешархо) даьй-нанной.

Уж бераш дешара юкъеэзара цIагIа дукха къамальаш даьд хьехархоша цар даьй-нанош, школе, юртсовете кхийлаб, юрта совета исполкомашка дийнар, цу мероприятеша торо хилийтар. дерригача берашка дешийтара закон кхоачашде.

В. И. Ленин вай 100 шу дизара сийленца пакъаллахара из закон дизза кхоачашдара шоай берриге низаш тIадахийтал района педагогически коллективаша.

И. ГАНИЖЕВ,
Сунженски районо инспектор.

Доазол дехьара

ЧЕХОСЛОВАКЕ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЗАСЕДАНИ

ПРАГА, 20 сентябрь. (ТАСС). 1970 шера халкъа боахама планен пачхахьалкхен бюджетен проекташ а хIаьта кхетта правительстве экономически политика принципаш а юцаш ЧССР правительстве заседани хилар Праге.

ЧТК агентства бехча ховвагIа, плане проекте тIа оттадаьд экономикане цу бIарча даьа кулгаш вIоагIлелгеи халкъа боахамe дергIа консолидаци ярe эша хьалаш хийчдолгеи. Пачхахьалкхен экономически политике кертера инструмент йолаш юс халкъа боахама план.

1970 шера плано дехкар оттаду цхьатарра производство кегIакхувлеи цун эффективность лакхъе.

Юрта боахама производства технически боарам лаккхабаран бахене наха кхдланза продовольствени товараш лоаттадара IалашдIаран тIерзаяь я план.

Арахьарча торговле дакъе плана тIа оттаду социалистически мехкашцара товарообмен сихъялеи капиталистически мехкашцара платежни баланс нийсъелеи.

ДIахо правительства къоабалбир августовски событей а чухьара политически консолидаци сахъярин ЧССР-е хатам, общественни порядок, кхерамзле дергIа IалашъIарин чакхдакхача гIулакхех хьахиннарий а хьекъехьара хоам.

1969 шерарча, кьастта а Праге, кхыча моттигашка хиннача событеша хьахьекхал, контрреволюционни низеш даьрхIа уйле яь вIашагIтелан берриге нах пачхахьалкхенна духьалбаха дIахо хилар. Цу гIулакха дикки новкъостал даьд воазал дехьарча мостагIий пропаганда а.

Антисоциалистически контрреволюционни низашта духьаларча политически къовсаме даьда толамаш—пачхахьалкхен, боахама, общественни организаша чакхдакхача хьинаерча гIулакхашка хьагучайнакхча КПЧ кердача кулгало принципиальни политически сахкетамахи деналахи хьехиннар а контрреволюционни антисоциалистически выступленеш юкъетохача болхлой класса политически сахкетам лакха лихарахи хьахиннар а да.

Правительства лакха мах бир шоаш шеко йоацаш социализмага мутIахьа хилар хьахьекхача общественни кхерамзлеи организ, Чехословаке халкъа кхлицен халкъа эскарен вихалхи денала, къопахчала, майрала.

Дунен халкъашта юкъерча темаех

ВАШИНГТОНА ХIИЛЛА ЛЕЛАЮ

США-ес вьетнамски доа къоестадара инициатива дIайоадаьй вьина хетийтар духьа ухх кIирагIа пропагандистски хIилла хьоазаьй Вашингтоно. КIайча цIагIа кхайке гIебоалабаь Къулбехьен Вьетнамерча американски бIун командующа инарал Абрамс а Сайгонера американски посол Банкер а болаш лакхерча политически тIемен советникашца шера кхайкинь совещани хилар президента Никсона. Цу совешани хиннад из дора доле тIемаш кьайлагIа лоаттадуI цхьабакъда, цунах хоадамболлаш хьахиннарех цаI доааш ца — США президента приказ денаил Къулбехьен Вьетнама патриотически низашта тIахьожам лоаттабеш йолча территорена доа чудира «В-52» яхача ваз-йоккхача бомбардировщикех пайда эцийла юхаоттаде аьнна.

ТIема дIахо эскалаци яргахьа боьккхача цу гIана тIеххьа ера Къулбехьен Вьетнамера шоай бIу 15 декабрь тьатIаккхачалехьа 35.000 саге кIезигбе безам ба США аьнна президента Никсона ья заявлени. Дунен ерригача общественносто цхьа бесса Вашингтона эргIанара пропагандистски хIилла санна, американски общественносто сателе а Вьетнамера агресси сецаяра хьакъехьа керригача дунено дIадехар дужаде а гIоттар санна лаьрхIар из заявлени.

Дерригача дунена дагадоагIа, Вьетнамера шоай бIу «кIезигбе» дага я яхаш США-е духхашха кхайкадаь Iийна ца хилар, ахьабакъда, факташа деча тешалагIа, цигара американски интересенташ кIезиг ца балара совгIа, уж тIатIа дукхаца хулаш датт. Цу тIе а шоай низ кхоачар ду США-с сайгонски эскар алсамдаккхарп эгара кердагIа долча герзаца из Iалашдари духьа.

Тахан а тIехьа США ах миллион эскар да Къулбехьен Вьетнаме, хIаьта, нагахьа санна цигара кхыметтел 35.000 американски салте хьаарайаьккхача а, цунах хуппадила белгалдоалеш тIама дац. Президента хьекхайкаль цифра, — йздаьлар «Санкэй симбун» яхача японски газета. — Вьетнамерча ерригача американски экспедиционни корпусаца ниибча форда чу бежа хи тIадем мира бац.

Дунен тIарча дукхагIа долча керттерча газеташа, цу даьта вIашагIккхийттача Штатий шоай чар я белгалдоах. Вьетнамерча тIема боккхалга дилла пхьанна лоархIаме вен 35 эзар американски салте эроавакхара хьакъехьа решени яр. Дукхача обозревателаша уйла тIаяхийтар 24 сесси хьаеландаь цул хьалхагIа США правительства из решени тIайоа хилара. Царна хетачох, цу антаца дунен эгара дукхагIа вихалаш юкъе болча организаце Вьетнамерча США агрессияни политикана ергйола критика кIаьдагIа хилийте декъедар вашингтонски Iалдахаль.

В. ХАРЬКОВ.
(ТАСС).

Дунен халкъашта юкъера журналистий конференци

ПХЕНЬЯН, 20 сентябрь. (ТАСС). ДIахо шиъ болх беш я Пхеньяне хьайийлла, американски империализма агрессена духьаларча къовсамерча дерригача дунен журналистий декхарашта хетаьь Дунен халкъашта юкъера конференци.

Селхан IуIрийна хиннача заседане доклад йир Дунен халкъашта юкъерча журналистий организацe вице - президента Чэ Чжун Мена (Корейски Халкъа - Демократически Республика). Дунен халкъашта юкъерча гIулакхашта эшлиз а яь, Чэ Чжун Мена хоадамболлаш доле масалаш а кхувлаш хьахьекхар, американски империализм агрессеи тIемеи керттера низ, дунен халкъашта юкъера жаддарш, хIанзарча колониализма витадеза дунен халкъий мостагIех хилар. Вай, журналисташа, белгалдаькхар цо, хьинаре къовсам бовржабе беза империализма тийшa балхаш юхатохар, социализма низаш, къамий - кортамукъален болан, демократически, машар беза, дунен тIара дерригa кхыдола антиимпериалистически низаш кхотадар духьа.

Тамперера В. И. Ленина музей—города еза лоархIача моттигех цаI. Музея экспонатий оттадаьд 1905-чен 1906-чен шерашка В. И. Ленина кулгал а деш РСДРП хьалхарси шоллагIеи конференци хиннача помещене.

СУРТА ТIА: Музея экспозицега хьожаш ба музей баьхкараш.

В. Савостьянова сурт.
ТАСС фотохроника.

ГIАЛГIАЙ КЪАМАН ЛОВЗАРАШ НАХ ФИЗИЧЕСКИ УНАХЦIЕНА КХЕБАРА ТIАДЕРЗАДАЬ ДА

Вай мехка физически культура историна юкъе хаьдха моттиг дIалаац къаман ловзарашa. Царех йоаз гаьнна хьалха дIахкача замалахьа халкъа хиннача оамалий цхьанпайда белгалонаш.

Къахьегама халкъ хинна массаза а физически воспитанеи физически культураи халкъа формаш хьаьяр, дезаьяр, дегIакхийлар.

Революционни демократаша Добролюбовеи Чернышевскеи массаза а белгалдоахаш хиннад къахьегама халкъ моральни а физически а дегIадара эгара а доархIамегIдар къаман ловзараш да, яхаш.

ГIалгIай къаман ловзарий ovлаш гаьнна хьалхарча замнна чулолх. ГIалгIай ловзараша хьокхь ха дIа не йода общественни отношений формаш вай даьй баххама тIулакхаш иштта хувцаденна. ГIалгIай даьй ловзарех дувц: наьртий эпоса, фальклора багагIбувцамо), фальлаша, кицаша, кIоналгаша, бера даькача а къахьегама а иллеша.

БIаьшеренашка хьадоагIаш из «Туше ловзар», «Хьаша лоравар» «Чарахьех ловзар» «Маьркъият кхестор», «Полгех ловзара», «Iад кхувсар» санна дола ловзараш.

Лоаман халкъий кхуврч а цун ца йоагIаш мел йола хIама а — эIы, цунах Iоаллад яй — цхьа дезал хилара белгало йолаш чIоагIа ела лоархIаш хиннай. Цунах даьца М. Ковалевски ядаьд:

«Цун уйла йича ха атта да гIалгIай хинна а ца IIеш, тайптайнархь гуржий, хIирий, черсий лоамароша кхыча къамаша а доаладаьча нускалга кхуврча гонахьа го баккххийтанза барбоацаш цилар. Из я цунгахьара (нускал-ед) цу цIен даьлий лархIа, из хаьра ярца цу цIен дезалхо хила из мутIахьа хилара белгало. Цу хана цун нускала кулг лаьца вайча аIамигаче саге дIакарах шалта ерт»[1].

Кхувр мел чIоагIа бела лоархIаш хиннаб хоаргIа ухлох а цIагIа аьь къоал кхуврча шкегIа из хул халагIа лоархIаш хилар, цунна къуно кхувре бIехбаьрт а лоархIаш хиннаб.

Хетаргахьа, цу хана даьнна хила деза «Туше ловзар» а. Цу наx ухх тайпа ловзар хиннаб.

Цхь-ялх метр диаметр а йолаш го буллаш хиннаб. Иисса юкъе аIамигa кIоагнаг боакхлаш хиннаб. Фусам-да (кхувоч лорабер) кIоагa йисте хIатт, бе гIаж а елде. Вожаш, ловзаш бараш гонал араьха оитт. Гонал арахьарчар бургац (тхох яь е тха чу а делде хьардигах яь) чуттеташ хиннай. «Кхуврч» лорабеш латтар гIанаца буриц гаьнна дIакхоесса, цу кIоагнига чу из да кхетийта гIерт. Кхоагнаг («кхувоч») лорабеш латтачох тула а яь бургац цу чу йожаьр из кIоагал лорабе оттаи хиннаб. Иикка тIехьарча хана бургац кIоагнига чу кхессачо «татар тув» аьле цIегIа тохаш хиннай. Из тохаш вола цIогIа, хетачох, татэраш лоаш чу баьхкаб, аьнна, кхерамз тохаш хиина хила тарлу. Цу ловзаро кадайл, дегI вай леладе, бIаргаца бустам баккха Iомабеш хиннаб ловзараш.

«Хьаша лоравелгах ловзалга а из тайпа цIагIарча кхуврчаца дуквадениa да. МоллагIа хийра саг цIагIа тьачувеча, е цIен кхуврча чу кийчбаьча кхачох кхийтача, цу юкъа цу цIен дезалхоех лоархIаш а шийна эно гIо-новкъостал цу цIенгара деха боккъе йолаш а хиннаб[2]. Берригача лоамарой ловзаш дола тьаьщ лоархIалга цуна дуквадения да. Лахтехьа дуьцаш деналлашца «Хьаша лоравара» ловзар а цигтара хьадаьнна.

Из ловзар ухх тайпара хиннад: 3—4 метр шорал (диаметр) йолаш го була (из ловзарий ханага хьежаш). Гонна юкъе охкалг е тIехкар бе а делле Iохкану «хьаша». ТIехкар дале а охкалг дале а бичлача ген такалга дIа тIа ца кхоачаш ген радиуса лоапагIа хила лезл. Гонна юкъе вагIача «хьаша» бе доллача охкалга вож юхьиг хьа а лаьпе генатьа «хьаьша» деравеш хул «фусам-да». Вож ловзаш бараш гонал арахьара «хьаьша кий тоха гIерташ хул. Булгацца, когашца хьаьш доача тайнара кий хьаьша ца кхетийташ арахкувса еза «фусам даь», бера охкалг дIа а ца хецаш. Нагахьа санна «хьаьша» кий кхете, из хьатехачо аьннар де делаш хул «фусам-да». Из кхоачаш даьчул тIехьагIа кий техачох «хьаша» хул, хIаьта «хьаьшах» «фусам-да хул».

Хьунашка аьхкe тхалга геттара шiрача замайга деш дала гIалгIай Iаьдал да. Из мара хиннац гIалгIай цхьаккха а боарам беш халкъа боккъе. Чарахье ухаш берригa лоамарой а хиннаб. Аьттув а баьаш цIаверзара, чарахь хIамах сакхуш, кадай, аьхкан дерг кхетаргдоацаш дегI, хот байх лелабеш, дикка чоалхаме хIама вIашагIехьдаккха [redacted] ГIалгIай къахьегама халкъ физически, моральни, тIема гIулакхашта дика Iомаденна хилара тешал де боккъе душ я кIаз этнографически, литературни, исторически материалаш. Уж дерригаш а чулоац бераш, кагий нах чарахьал де Iомабеча системаца чудоагIача цхьацаиадолча гIулакхаша.

Чарахьечун мел аьхкe шахач хана лоамашка а хьунашка а гIолла Iаальмате дукха инкъ бе беза. Цуна дегI тIаэтта физически хало ла доал. Аьхкe шахача хана геттара а ярача урдених тIазувла, дутарча нухаленагIа кIадиувла, берд тIа вулва дийзаз чарахьа. Цигга цо когех мIараш лелаш хиннад. Цул совгIа цу гIулакхаша хало да, дe дола хIама сихха дагалода, мелла хало тIаттар аьша из лаьрхIа хIама кхоачашде Iомавеш хиннав ца, чарахьа ийсаш лараш дукха хиннай: гIаш иинь бехта, ци чу гIолла деза сакха вулга воза, Iад-саьккх кхессар, (тIехьарча хана тоо кхессар), хьожабаь гебагIа кхессар, кхыметтел лагана варгиоаца хьал тIаэттача аьхках качваха латар.

ГIалгIашцакха чарахьах дикка даьрха, дегIадена хилара тешал ду аьгнихалорча малхарча кашара гучадаьннача саьрчаштен саь кIоргаштен (цаI гIаши вож гоорацеи) шоаца жIалиг а долаш аьккхе баха чарахий тIабалча сурто а.

1966 шера май бетта Назьарен района Лимге хIача юрта нахача 130 шу даьнача Котиев Але дуьцаш дIадаьд, «чарахьий» яха ловзар: ловзачарех цхьане бIаргаш дIахувиадеш хиннад, хIаьта вож ловзаш бараш дIалачкъаш хиннаб гIаланашка, кхийшие, желашка, чхарашта тIехьашка. 50—нега кхачалца дагар а дийя, бIаргаш хьа а лекхе, «овкхарий» лаха воалуш хиннав из. «Оакхарий» лехаш эгара хьалха шe тIикхьачачех лата веза ухан. Нагахь санна лечкъа ваьгIар хьалехачо кIалтохе, цхьаккха лаха дIанод из, хIаьта лечкъа ваьгIачо яр эшавейа котваьннача хьалаха беза бисараш. Ловзарах лечкъараш дукхагIа эшабаьр котваьннарг лоархIаш хиннав. Цу ловзарах лечкъа вагIар аьхкан хьесапе бить-хогара мара лате боккъе йолаш хиннавац.

Iад-саькх дукха чоалхане йоапача кхоссарах хьахиина да. Хьуна юкъе аьхха гIеддаргдоача тIаьда га хьасетта а йийя, из хьахеццаше а цо хьахкхоссаргболаш гебагIа (оалг) битIаш хиннаб. ТIехдоахача аьхко га хьа а хийна, тIехьара гаьна тIалостабаь гебагIа аьххина чухеван хиннаб. Цу тIара Iомабеннаб нах Iад-саьккх де а. Уж истореи хьалха хинна хIамаш да. Дунен тIа корадаьча кхерий тIаьскама тешал ду, кхыметтел, кхерий замалалья а (бIаьшеренешна) Iад-саькхаш хинна хилар. Археологашта ГIалгIайчура а дукха каралаьд кана бьакхарашца ухкаш дукха а тIаьскаш. Ухх шера Ноxч-ГIалгIай истере, мотта, литература, экономика институтa археологеи этнографеи сектора болхлочоя лов. М. Б. Мужухоевна корадаьд шоашца тIаьскаш а долаш кхо Iад-саькх. Царех шиъ боккхийчарна лаьрхIа I метрь, вож 97 сантиметри дIаьха да, хIаьта кхоалагIдар 41 сантиметр мара дIаьха доацаш берий Iад-саькх дьДонихагIдола шиъ, тIехнахьа муIа йоаллаш скифски Iад-саькхий тайпара да.

Цу корадаьча XIV—XVII бIаьшеренашкарча Iад-саькхашна тешал ду, бераш а уж кхувса Iомалуш хинна хилара. Кхийначар гаьнагIа малагIчо кхосс хьожаш Iад-саькхаш кхувсаш хиннад. Лаьтта гIолла тааа в хьекха цу такаца нийсбеле дIаотташ хиннаб яхье дакъа лоацараш. ТIаьск гаьнагIа кхессар котваьннарг лоараш хиннай. Iад-саьккх кхесса дикагIа Iомабеннараша кет малагIа роал хьаша хьежорга леттаи а хиннад. Хьежорга кий, кхера, фу Iодулдаш хиннад. Хьежорга Iадсаькх кхессалга тайп-тайпара хиннад: хьалккессача кийнах, фуах, кхерех, е дехха воддаме а хьал кхессача хьамах, дирса гIутах чакхдоаккхлаш хиннад. ТIеххьарча хана уж якъаш тоааш кхувсаш а хулаш хиннай.

Iад-саькхаш нийсса урагIкхуввсаш а хиннай якъаш. ТIаьск тIехьагIа Iодежар хотвоалаш хиннав.

Укх статья тIа дерригa а вай даьша леладаь ловзараш, уж яхьан Iоалье вIаштIехьлац, хIана аьтча уж Iалальмате дукха а. Цунца дуьзаденна са аьа безам бар, вай республика спортивни организацеша спорта юкъедахьаре бакъахьа дар мехка шерагIа дIадархаш латта Iад-саьккх кхессалга. Иштта нийса хургдар школашта деша дагIа бераш, вузашкара, техникумашкара студенташ къаман кадай ловзараш де Iомаборе а.

И. ДЖАМБУЛАТОВ,
подучилище спорта ловзараш хьеха преподаватель.

[1] М. Ковалевский. Закон и Обычаи на Кавказе. Т.-I. М. 1890 оагI. 37.

[2] Цигга: 37 оагI.

ХЬАЬШИЙ ТIАЭЦАШ Я ДАМАСК

ДАМАСК. (АПН спец. корр.). Гаргарча МалхбоалехI къахьара торгови центр хиннаега лешн йовзаш я Сире столица. Вай хана чIоагIа тевкач тIаозаш я цу городе вaст-кaста хулаш йоле дунен халкъашта юкъера ярмаркаш. ХIана алхаIтгазлагIа а промышленни продукци образецаш хьокха оттаьй ухказа 27 пачхьалкхенон дукккача компанеша.

ХIара деша тхьа итт эзар совгIа саг воагIа советски павильоне. Укхаза хьокха шоай экспонаташ оттаьй СССР 22 арахьарча торгови объединение. ДукхагIа болча посетителашта советски павильоне хилар — из аламий исторе чухь духхьашха социализмага бода ниъ балла мохк бовза горо хилар па. Советски экспозици хьаллаоу В. И. Ленина 100 шу дизара детальча темица.

Вай павильоне ухараша Советий Мехка кирагIдьшарех тамаш яь ца Iеш, кирагIдьшна уж хIамаш мар дуьз Россе халкъашта Октябрьски революционача эргаловашца. «Цун толамаш доха ших хиний дунен берригача къахьегамхой баьчча Ленин керте а летташ 1917 шера яь революци бахьан долаш»,— отзывей кижка тIа цу тайпара йоазун лаьа Барадзе. Цу тайпара йоазош дукха а да. Сирийнашa раьза хинна белгалдоахка, ш/в фабрикаши хьальера, заводашийна бозча вьттон дукъа доалаш советски халкъо дукхкача мехкошта новкъостал деш хилар, баркал оал цунна из бахьан долаш.

ДегIаухаш йолча сирийски экономика эшараш теркал а деш, оттаьй советски павильона экспозици. Промышленни обьззене соцагIа, хьокха оттаьй Братски ГЭС санна йолча йоккхийча гидроэлектростанцей макеташ. Уж чIоагIа лоархIам беш я Евфрат хлача хи тIа Советски Союзо новкъостал а деш, республика промышленности юрта боахама дегIаккхувлара боккхача лоархIаме йола йоккха гидроузел САР-о хьаьлеш хиларца дуквадена.

Моттигерча хепайоазоно шерра буьи XVI-ча Дамаски ярмарка боах «Аль-Баас» яхача газета белгалдоахкя советско-сирийски торговле боарам хадданза лакхлуш хилар. Аьхха дIадахача цхьан шера мехкашта товарооборот цул хьалхагIа дIахахача шераца нийсбича 9,5 миллион сом лекхъенний.

Сихха хьелдузаш латтача отзывай кинижаш тIа гучедула сирийлий меттел, алжирций а, иорданий а, иракий а, ОАР-а, Ливана, Кувейта вихалий а йоазош. «Сире Евфратски ГЭС хьалье новкъостал ду оаш. Тхо цунна раьза да. Советски Союзо новкъостал а деш Алжире лаьттан чекашкара найдене охкалаш лехара. Аннабе йоккха металлургически комбинат хьаьоттам латтара а еина». Цу йоазона кIаа латт бераьйтта алжирца кулгаш. Дукха йоазош даьд Израиля империалистически агрессена духьала къовсам лоаттабеча Iарбий нийсхон гIулахх чIоагIа хьаллаоашл хилараь советски халкъо баркал оалаш.

— Советски павильонера малагIа экспонаташ безгалйоахаргья хац сона, — аьлар АПН корреспондентага Сире экономикаи арахьарча торговлен министра Абдель Халим Хаддама ше ирарке венаьуз тIехьагIа, — указа хьокха мел оттаьь хIама социалистически дьалашка болхлой класса кулгашцен хьань а доттагIал йолча Советски Союза прогресс хьахьохкаш а я.

Б. ЕЗЕЕВ,
Н. МАЛЬЦЕВА.

ЧРЕЗВЫЧАЙНИ ХЬАЛ КХАЙКАДАЬД

НЬЮ-ЙОРК, 20 сентябрь. (ТАСС). Аргентински горзде Росарио демонстранташ полицех лиралаташ массеха да дьанначул тIехьагIа чрезвычайни хьал хьахкайкадаьд. ЮПИ агентства бечa ховвагIа, горозе бIу чузоаб.

ЛоархIамга диллача Аргентине шоллагIа йолча цу промышленни центре кхохкадена хьал эттах кьахьегамхоша йоккхий забастовкаи демонстрацеш яр бахьан долеш. Дукккача бахача наха хьалловаш хинна болхлой гIайттабаьа бахлара нах дIабахара, вшeш лохдара духьала, лийца бойхкараш мукъа хецийтар, вахарен кьахьегамех хьалаш тоадайтар духьа. Демонстранташ лелхабора полице юкъедаьккхад гера, бIаргех хий ухийта газ чуйоалла гранаташ, дубонкаш. Боабаь а човнаш я а нах ба, массеха итташ нах лийцаб.

Городера хьал кхохкаденна латт. Эскара подразделенеш я улицашка бIарг локхаш лелаш. Дукха предприятеши такаши дIахьайла латт, транспорт болх беш яц.

В. И. Ленин вай 100 шу дизара хатадаь «ЦIе майда» яха фильм доаккхташ да. ХIена цун сьемкаш ю форда йистерча Ляпан яхача латвийски городе. Лента тIа дувц красноэнамении полка вазерaи тIема гIулакхаш, хIаьта цхьацхьайолча персонажий кхел регулярни ЦIе Эскар вIашагIдолларца аьхха ювзенна я.

Ю. Дунсин В. Фриден сценаригIа доаккхача фильма тIа ловзаш ба боазаш бола киноактера. Владимир Ильич Ленина роль ловзаега гIадиллад МХАТ-а артиста Б. Яковлевна.

Сурта тIа: фильмацара кадр.

П. Артемьева сурт.
ТАСС фотохроника.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллея Грознен хувцалуш моркаш а йолаш, дукхагIча даькъе йоачан а йоалаш, малхбузехьара гIаьххьача боарамe мух а хьекхаш ха хила тарлу. Фегара температура республике гIолле 19—24, Грозне 22—24 градус йIовхал йолаш хургьй. ДIахорчи шиа дени шиа буси хувцалуш моркаш а йолаш, цхьацайолча моттигашка дохк а доаллаш, лагIо мух а хьекхаш ха хургья. Фегара температура бийсашка 7—12, дешошка 20—25 градус йIовхал йолаш хила мег.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ, ГАЗЕТА ДЕШАРАШ!

ДIАДОЛАДЕННАД 1970 ШЕРА „СЕРДАЛО" ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газета язлу буззаша ерригача отделенешка а промышленноста, транспорта, гIишлошьча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждененшкарча, общественни организацешкарча кепайразуш доаржадеча «Союзпечать» общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТА ЯЗДАЙТАРА МАХ:

1 шера — 3 соми 12 кепиги;

6 бетта — 1 соми 56 кепиги;

3 бетта — 78 кепиг;

Диц мa делаш! 1970 шера «Сердало» газета хиннахьа язде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктохкама секретара—3-34-38; партийни вахаран, культуран, промышленностен отделий—3-42-30; Юрта боахамен письмой отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательство типографи. Революции проспект, 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ02330. Заказ № 4034.